

VB 19843

XB 144482

KOLOZSVÁR

SZ. KIR. VÁROS

LAKOSAI ÉS LAKÁSAI

az 1869—70-ki

NÉPSZÁMLÁLÁS SZERINT.

NÉPSZÁMLÁLÁSI BIZOTTSÁGI JELENTÉS.

JEGYZETEKSEL KISÉRTE

KÖVÁRI LÁSZLÓ,

BIZOTTSÁGI ELNÖK.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

VB 19843

KOLOZSVÁR

SZ. KIR. VÁROS

LAKOSAI ÉS LAKÁSAI

az 1869—70-ki

NÉPSZÁMLÁLÁS SZERINT.

NÉPSZÁMLÁLÁSI BIZOTTSÁGI JELENTÉS.

JEGYZETEKSEL KISÉRTE

KÖVÁRI LÁSZLÓ,

BIZOTTSÁGI ELNÖK.

KOLOZSVÁRTT, 1870.

E L Ő Z M É M Y E K.

FLŐINTÉZKEDÉSEK.

A törvényhozás, illetőleg a magyar kir. kormány az 1869. III. t. cz. alapján országos népszámlálást rendelve el, annak városunkbani keresztülvitelével t. cz. képviselő testület oct. 2-áról az ezennel jelentést tevő bizottságot bízván meg: van szerencsénk működésünk folyamáról s eredményéről jelentésünket egész tisztelettel a következőkben beterjeszteni.

Keleti Károly, a magyar kir. statistikai osztály s egyszersmind az országos népszámlálás érdemdús vezetője, a népszámlálásról tartott felolvasását e figyelemre méltó szavakkal kezdte meg: „a népszámlálás az összes statistikának egyik legfontosabb s egyuttal legnehezebb mivelete.“ Mindazáltal, bár mennyire éreztük a felfogás igazságát, bizva Kolozsvár értelmiségében, a nehéz és fáradságos kiküldetést készséggel vállaltuk el, már csak azért is, mert a jelen népszámlálás Kolozsvár történelmi életének egy oly nevezetes fordulópontjára esik, milyennel egy város csak nagy időkben találkozhat.

Kolozsvár fővárosi szerepét, mivel 80. éven át volt felfűzve, az Unio által bevégezte, — a kevés idő alatt megnyilandó vasút az eddig volt politikai vezérlobogó helyett, az ipar, kereskedelem zászlóját adván kezébe: városunk oly metamorphosisnak megy elébe, hogy az általunk végrehajtott feljegyzések nélkül csak pár tized mulva is, alig mondhatná meg valaki: Erdély volt fővárosát minő elemek képezék, s minő viszonyokat talált az itteni patriarkalisnak mondható életet átváltoztatással fenyegető vasút fellépése, — sőt miután a kir. kormány a népszámlálási munkát minden részlete felkérését is kilátásba tette, e jegyzetek nélkül a költséges munkát viszsamaradt része még a közigazgatás körül koronként felmerülő szükségét se elégténé ki, annál kevésbé eszközölné azt, hogy a város maga magát belőle ismerhesse.

Megbízásunkat vevén, első gondunk volt, hogy a népszámlálást elrendelő törvény kívánalmának eleget tenni siessünk.

A kérdéses törvény alapgondolata a volt, hogy a mostani népszámlálást ne a közigazgatás, hanem a nemzet hajtsa végre, vagyis, hogy önszámlálás eszközöltesse. Ezen a kormány iránti bizalmát és bizonyos fokú kulturát fellételező formát, méltánnyal kellett fogadnunk. Azonban, a törvény által kitűzött évszak és időpontot, az 1869-ki év decz. 31-ke éjféli óráját, városunkra nézve — bár ismerjük, hogy ez időpont az európai statisztikai congressusok kívánalma — nem találhattuk a legalkalmasabb időpontnak, — és pedig, nem azért, mintha az 1857-ki évszak, az octoberbeni számítás iránt előszeretettel viseltetnénk, hanem helyi viszonyainknál fogva. Ugyanis városunk azon kevés magyarhoni városok közé tartozik, hol a vidék telni szokott, mi már magában meglehetősen hullámozást idéz elő, — viszont azon szintén kevés városok közé tartozik, hol 1848, s főleg a szivargyár felállítása óta a cselédség oly mozgóvá lett, újévkor oly szolgáltatani váltakozást idéz elő, hogy e ponton csak oly erőfeszítéssel hatolhattunk át, hogy pl. Kolozsról, honnan 50 cseléd van itt, tisztázás végett lajstromot kellett bekérnünk, — s mint átmentő mozzanatot, még azt is fel kell említenünk, hogy az épen folyamatba levő vasúti munkálat egy sereg idegen vállalkozót és munkást telepített le egy időre: e helyi nehézségek miatt — bár a bizottság elnöke fennjárván felvilágosításokat vett — a bizottság kéntelen volt a m. kir. statisztikai osztályhoz utasítása bővebb magyarázatért folyamodni.

A helyi viszonyok és utasításokkal tisztába jöven, a várost 22 számláló-csoportra osztottuk; az óvári és belső-monostorutcai tízedeket egy-egy, a többi két, a hídelvei és kétvízközi tízedeket három-három csoportra osztván, — s a számláló-ügynököket — mely részben a jogászkar dícséretesen segített — kiállítván: hogy egyszersmind a városi közönséget kiszállásunk alkalmán kellően tájékozzuk, a városi hatóság a közönséghez a következő felhívást intézte:

4539—1869. tanácsi sz. Felhívás Kolozsvár összes lakosságához az országos népszámlálás ügyében. Az 1869-ki III. törvényozikk országos népszámlálást rendelt el, s e törvény mindenkit egyaránt kötelez.

Az alkotmányos élet beálltával megváltozott népességi viszonyok, — közigazgatásunk, ipar és kereskedésünk sebes fejlődése, — a tudomány és művelődés felmerülő igényei, a felelős magyar kormánynak az ország lakossága összeszámítását halaszthatatlan kötelességévé tették.

E számlálás alapjául ez év utolsó órája tűzött, még pedig oly szorosán, hogy a hazának minden polgára ott iraték össze, hol a mindjárt

Iefolyó év utolsó perczében tartózkodott. Már ez eljárás mutatja, hogy sajátlag az ország számlálja össze magát saját érdekében, s nem egyes polgárok netaláni helyi megterhelése czéloztatik.

A jelen népszámlálás még abban is különbözik az eddigiektől, hogy ezt nem a hivatalok, hanem a lakóság kebeléből alkotott bizottságok hajtják végre, kik e szerint nem annyiban a község, mint a törvény kiküldöttei, és így a kormány és hatóság védelme alatt állanak.

A midőn tehát bizvást számítunk arra, hogy Kolozsvár mivel lakosága az államélet ez ünnepélyes cselekvényének horderejével tisztában van: a közönség tudomására hozzuk, hogy városunk népszámlálásának végrehajtására a népszámlálási bizottság szintén megalakult, a város tizedeit népszámlálási csoportokra osztotta, működését megkezdette.

A népszámlálási bizottság elnöke Kóváry László, bizottsági tagok s felügyelők: az óvári tizedben Páll Sándor; a bel-monostori tizedben Wolff János; bel-szín tizedben dr. Haller Károly, dr. Landerer Oszkár; bel-középben Simon Elek, Adler Antal; bel-magyar tizedben Szentkirályi Zsigmond, Ferencz József; a kül-magyar tizedben Olasz Károly, Tamásy János; külközépben Incze Mihály, Szász Domokos; kül-szín tizedben Ürmösi Samu, Veress Antal; kül-monostori tizedben Ákoncz János, Kovácsi Antal; két-vizközti tizedben Vizi Endre, Máday János, Kifa Gergely; a hidelvei tizedben Rucska János, Fekete Pál, dr. Mály István, Feleken Magyar Mihály urak, kiknek felügyelete alatt, s a tizedi előljáróság közbejárása mellett, minden számláló csoportban egy-egy összeíró ügynök fog működni, — mely intézkedés és felosztás azon értesítéssel hozatik a városi lakosság tudomására, hogy a midőn a felügyelő és ügynök urak a népszámlálás végrehajtása végett kiszállnak, az általok kívánt népszámlálási adatokat kiszolgáltatni, a város minden lakosa tartsa törvényszabta polgári kötelességének.

Egyébiránt, félreértések és felmerülhető sérelmek mielőbbi elenyészethetése indokából, a bizottság a népszámlálás egész tartama alatt déli 12—1, s délutáni 4—6 óra közt, a községi teremben folyvást ülésezni fog. Szabad kir. Kolozsvár városa közigazgatási tanácsának 1869. decz. 29-kén tartott üléséből.

Filep Samu, id. polgármester.

Mint a névsor mutatja, a bizottság állott egy nyugalmazott bányakapitány, egy nyug. főkorm. lítkár, egy országos iskolai felügyelő, egy telekkönyvi hivatalnok, egy mérnök, egy gyógyszerész, egy kereskedő, egy köz- és két jogtanár, két orvos, két magánzó birtokos, három ügyvéd és öt lelkészből, — s e szerint benne minden érdek képviselve volt.

NÉPSZÁMLÁLÁSUNK KERETE.

A mostani népszámlálás a tényleges népességet kereste, a nélkül azonban, hogy a sorkatonaságot és honvédséget számításba vette volna.

Városunkra nézve a jelen népszámlálást mivelődés-történeti mozzanatként mondhatjuk, a mennyiben városunk és lakossága ennyi viszonyban még összeszámítva nem volt, s a mint számítva volt is, az a közhasználatra nézt mondhatni elveszett.

Ismertes tény, hogy a régi állam csak testületeket és osztályokat ismert, de egyént nem; valamint az is, hogy a régi Erdély csak a három natiót ismerte, s rovatálait az ugynevezett porták szerint vetette ki, s hogy a városokra, mint erkölcsi egyőnekre szabta ki taxáját. Mint tudjuk, még a későbbi állam is, ha népszámlálást rendelt, azt csak is közigazgatási s főleg katonai szempontból tette; vagyis, mellőzve a kiváltságos osztályt, egyedül az adózó nép létszámát s barmát kutatta: innen következett, hogy a magyar nemzet a megnumerizáltatás ellen folyvást ellenszenvet mutatott; s mert azt mutatott, a történet, hogy a mult idők valamennyi népszámlálása absolutisticus korszakokkal esik össze, milyen volt az országos első, az 1785-ki II. József alatt, s az Erdélyben végrehajtott 1829—31-ki, mely a nemességet, pap-ságot és honoratlorokat rendesen kívül hagyta a számításban, — s milyen volt az 1857-ki, melyet az ostromállapotot tartó katonaság, s az 1857-ki, melyet a Beamter-világ hajtott végre.

A jelen népszámlálás nem natio, nem osztály, község, porta szerint számította a népet, hanem egyenesen az egyént kereste fel, még pedig Peston egyéni, a vidéken házi, illetőleg családi ürlappal. Ugy, miként az európai statisztikai congressusok a kérdést formulázták.

S miután nem elég a népesség pusztá számának ismerete, a deoz. 31-én jelen volt tényleges népesség felvételét:

mint egyén, életideje, testi és szellemi fejlettsége,
mint családtag, családi viszonya,
mint a társadalom tagja, vallási és társadalmi állása,
mint állampolgár, foglalkozása, foglalkozási viszonya szerint; mivel csak e viszonyok leírásával domborodik ki minden honpolgár egyénisége, — s csak ezek megjegyzésével tűnik ki, hogy a népesség egyes alkotó részei, minő szolgálatot nyújt a családnak, községnek, államnak és emberiségnek;

vagyis, a végrehajtott népszámlálás kereste ugyan a népesség számbeli erejét, de számba kívánta egyszersmind venni azt is, hogy a népességet minő elemek alkotják.

Hogy városunk múltjából ily leírást birni, nyeresmény volna, tagadhatatlan; azonban a legrégibb jegyzék, mit ismerünk, 1734-ből kél, de az még csak a családők összeszámitásáig ment; az ujabbakból is, csakis az 1857-kinek birjuk sommázatát.

Minél népesebb egy község, minél több az egyéneknél kimutatandó tulajdonság, viszony és állapot, hogy a népszámlálás annál fáradtságosabb, felesleges magyaráznunk. Minél terjedelmesebb egy város, s minél inkább elütnek egymástól egyes alkatrészei, hogy a kimutatások s az azt kísérő jegyzetek annál érdekesebbek: azt városunkról hozandó töredékes észrevételeink eléggé fogják tanusítani, mindamellét is, hogy csak is a külvárost mutatjuk fel tizedenként, mint a hol nem csak a belvárossal, hanem az egyes tizedek közt egymással is szemben, vallás, élettartam, foglalkozás s más tekintetekben is nagy eltéréseket észlelhetünk; míg a belváros tizedei egytermészetűeknek látszanak.

II.

LAKÁSOK ÉS LAKÁS-VISZONYOK.

A VÁROS TERÜLETE, FELOSZTÁSA.

Kolozsvár és határa területnagysága 22,586 hold, 1270 □ öl: e szerint Kolozsvár határa Erdély nagyobb határai közé tartozik.

Ebből a város területe 1089 holdat, 618 □ ölet foglal el, mibe a 18 holdat tevő temető és 22 holdat tevő sétatér is bele van foglalva.

A határ területnagysága 21,497 hold, 652 □ öl.

A) A város területe részletezve:

A belváros területe	91 hold	988 □ öl,
Külmomostor tized területe	79 „	563 „ „
Külszín „ „	205 „	1007 „ „
Külközép és külmagyar tized területe	282 „	804 „ „
Kétvízköz és hidelve „ „	430 „	456 „ „
E szerint a város területe	1089 hold	618 □ öl.

B) A határ területe részletezve:

Szántóföld	7230 hold	1129 □ öl,
Kaszáló	9730 „	305 „ „
Szőlő	470 „	105 „ „
Legelő	3889 „	1437 „ „
Erdő	313 „	210 „ „
Összesen	21,633 hold	1586 □ öl.

A részletes számításnál a határ, holott a terméketlenül föld felvéve nincs, 126 hold, 934 □ öllel nagyobbnak mutatkozik; mi onnan eredhet, hogy a temető és sétatér, s még tán más a város szélén fekvő kertek és gyümölcsösök a határhoz is oda vannak számítva.

Kolozsvár e szerint az ország összterületéből $2\frac{1}{4}$ □ mértföldet foglal el. Magában nem jelentékeny szám. Azonban, mindamellett is, hogy egy ország nagyságának első factora, területének nagysága: ez a városokra nézve nem határoz, mert a városok nagysága lőnének főkélléke, geographiai fekvés, tengerpart, nagy folyó, vasút melletti fekvés, szóval a piacosság.

Kolozsvár magva, az óvár, mihez a XV. században a mai belváros lett csatolva; míg a külvárosok terjeszkedésének a bejövő közlekedési utak

adtak irányt. A külmagyar és külközép utcák egyenessége a várral egyidejű tervszerű felvételre mutat. A középkorban a Meszes levén a Kolozsvárról Magyarhonba vivő hegyszoros, s még a Királyhágó megnyitja után is, az országút Gyerővásárhelynél a Nádas-terére csapva jöven be Kolozsvárra: a Hidelve tervnélküli terjeszkedése az utak lassu befolyásának lesz következménye, — míg később a mostani nagyváradí út a külső-monostorutczát Monostorral kapcsolatba hozta, nem csak, hanem a belváros után logkedveltebb város részszé változtatta. — Azonban, hogy a vasút a város terjeszkedését a Nádos-teré felé fogja irányozni, hogy gyárvárosunk e téren fog kifejlenni, lehetlen észre nem vennünk.

A város legnagyobb része lapályon fekvén, földrajzi különbséget a városrészek között a vár kőfala és a Szamos idéz elő: milyen a Belváros, Hidelve, Kélvizköz.

Közigazgatási tekintetben a város 12 tizedre volt felosztva, még pedig a 12-ik tizedet a régebb Kolozsvárral szorosabb kapcsolatban álló Felek község képezte. Jelenleg 11 tizedre oszlik, még pedig: a belváros 5 (Óvár, Belmonostor, Belszín, Belközép, Belmagyar) tizedre, — a külváros hat (u. m. Külmagyar, Külközép, Külszín, Külmonostor, Kélvizközi, Hidelvi) tizedekre. A belvárosban a tizedek sora a nyugatra fekvő Óvárnál kezdődőleg körbe fut keletfelé: s hol a belváros tizedei körfutása végződik, a belmagyar tizednél: a külvárosok körfutása, a külmagyarnál kezdődőleg, a belvárost visszafelé futják körül.

PIACZOK, UTCÁK ÉS TELKEK.

Kolozsvárpiacz és utca dolgában meglehetősen szerencsés helyzetben van.

Piacza van: a belvárosban 2, a nagyszerű főter és az óvári kispiaoz; a külvárosban szintén 2, a Széchenyi-tér és a fa- és baromvásár-piaoz.

Utozája van:

A belvárosban	38
a külmagyar tizedben	12
a külközép „	18
a külszín „	16
a külmonostor „	11
a kélvizközi „	25
a hidelvei „	24
Összesen tér és utoza	148

Városunk felosztási tekintetben a legjobban felosztott városok sorában foglal helyet. Nagyobb utcáink hosszúak, szélesek és egyenesek. Főpiacunk szegleteiről a több irányban kisméretű egyenes utcák városunk felosztásának a legtisztább átnézetet kölcsönöznék, — s valóban sajnálandó, hogy a gyönyörű alaprajz idő folytán itt-ott a kiépítések által meglelt zavarva, — s óhajtható, hogy boulevardokká alkalmas utcáink mielőbb azzá tétessenek.

Azonban a mily elismeréssel kell lennünk utcáink helyes felosztása iránt, ép azon arányban kell sajnálnunk, hogy telkeink, még a belvárosban is, nem a négyszeg, hanem a hosszudadság elve szerint osztottak fel, még pedig úgy, hogy eredetileg a lakház egy főutcára, a telok vége egy mellék utcára esett. Mert a keskeny hosszú telkek jók voltak a múltban családi lakásnak; a jövő, mely a bérházok szükségességét előtérbe nyomja, csak úgy egyenlíthető ki, ha minden két telok egygyé vágatik, mint ezt a főtéren több építkező már meg is kezdte.

A HÁZOK, KÖZ- ÉS MAGÁN-ÉPÜLETEK.

Házaink eddigi számozása aképp folyt, hogy a belváros számozása, a tanácsháztól kezdődőleg, fel nem fedezhető renddel szakadatlan sorban ment a 571 számig, mint a mely az összes belváros házait befoglalta; míg a küllízedek számozása mindeniknél az egynél kezdődött: azonban, a számok ezen rendje az újépítkezések által már igen is meg volt zavarva. Hanem épen jókor jött létre a szabatosabb vezérfonal, mit a folyamatosan levő telekkönyvezés nyújtott.

A telekkönyvezés az európai nagyvárosok mintájára — mit azonban Bécs is csak a hatvanos években hozott létre — a számozást aképp hajtotta végre, hogy a főtéren, bár nem minden szegletnél egy vezérelven, de külön vette a körüljárta; az utcákat egyenként véve, rendszeren a jobbfelőli házak a páros, a balfelőliek a páratlan számokat kapták. E vezérfonalat követtük azon megjegyzéssel, hogy a nov. 12-ki ministeri rendeletnek eleget teendők, a régi számokat is bevezettük.

Ez alap, és számításunk alapján a telkek s azokon lévő házak és gazdasági épületeirészek a következő számokat adják:

A házak és épületek kimutatása.

Városrész	Ház	Lakosztály	Istálló	Csür	Félszor	Disznóol
belvárosi tizedekben	588	1316	158	—	645	36
külmagyar tizedben	275	401	160	136	154	22
külközép „	532	729	140	73	86	31
külszín „	410	657	72	14	159	43
külmonostori „	240	527	55	10	228	77
kétvizközi „	515	700	92	60	189	57
hidelvei „	726	905	200	57	195	35
Összesen:						
Belvárosi tizedekben	588	1316	158	—	645	36
Külvárosi tizedekben	2708	3919	719	350	1011	265
Főösszeg	3296	5235	877	350	1656	301

A népszámlálás által kihozott ezen hákszámra meg kell jegyeznünk hogy az adóhivatal által jegyzett 2915 házzal már azért sem talál, mivel a telekkönyvezés az oly telkeknek, melyek két utcára nyulnak, s mind a két végükön kapuval vagy éppen házzal vannak ellátva, két számot adott; s e mellett, mintegy 150—160 kertet vagy pusztateltet szintén számmal látott el.

Az istállókra szintén megjegyzendőnek látjuk, hogy valódi istállónak még a belvárosi 158 istállót se vehetjük, úgy hogy istállóink számát, a külvárosokéval együtt, mintegy 200-ra tehetjük, — a többi szarvasmárhákra szánt paja.

A lakrészek számának kimutatása.

Városrész	Szoba	Előszoba	Konyha	Kamra	Bolt	Raktár	Pincze
belvárosi tizedekben	3788	141	978	687	210	97	820
külmagyar tizedben	728	11	300	116	13	35	150
külközép „	1082	20	475	114	25	6	118
külszín „	1109	28	447	153	8	7	176
külmonostor „	1095	26	341	226	27	9	259
kétvizközi „	1072	30	493	131	6	8	142
hidelvei „	1323	11	882	170	14	7	206
Összesen:							
belvárosi tizedekben	3788	141	978	687	210	97	820
külvárosi tizedekben	6409	126	2938	910	93	72	1051
Főösszeg	10197	267	3916	1597	303	169	1871

Nagyobbserű bérházunk alig egy néhány lévén, a lakosztályok rovatának csak úgy van értelme, ha fellesszük, hogy ez osztályok évenként

a bérlők kívánalma szerint változás alá jőnek. Ma a lakosztályok száma a családok számát mutatja.

Ha a szobák, előszobák és konyhák számát összeadjuk, városunk 14,380 lakszobával rendelkezik. Egy épületre a belvárosban 8-nál valamivel több, a külvárosban 4-nél valamivel kevesebb szoba esik. S míg Bécsben 50, Prágában 41, Pesten 29 lélek lakik egy házban: nálunk egy épületre 8-nál valamivel több, egy szobára 2-nél valamivel kevesebb lakó esik, mi igen kedvező lakásviszonyra mutat.

A kamarák, boltok, raktárok rovatára meg kell jegyeznünk, hogy azok azt, mennyi abból élés- vagy lakamara, kereskedés- vagy családi használatra szánt bolt vagy raktár, nem döríti fel.

E házak vagy emeletesek vagy földszintiek.

Emeletes házaink száma.

Város rész	Egy emeletes	Két emeletes	Összesen
Belvárosi tizedekben . .	168	11	179
külmagyar „ . . .	6	1	7
külközép „ . . .	10	1	11
külszín „ . . .	19	—	19
külmonostor „ . . .	29	—	29
kétvízköz „ . . .	11	—	11
hidelvei „ . . .	—	—	—
Összesen:			
belvárosban	168	11	179
kül tizedekben . . .	75	2	77
Főösszeg	243	13	256

Lehetlen nem sajnálnunk városunk építkezésének a múlt század végéig — a főkormányzók átütetése ideig — üzött azon irányát, mely földszinti házaiban folyvást terült, a helyett, hogy emeletek által a levegőt, ezen ingyen kapott tért elfoglalta volna. Emeletes házaink száma 256, s azokból is két emeletes csak 13, s abból is a kül tizedekre 77 esik, mi belvárosunk földszinti építkezését eléggé jellemzi. S már csak azért is, mert a cultura egyik főkélléke a népsűrűség, el kell jőni az időnek, hogy legalább a főbb utcákra földszinti házakat emelni szabad ne legyen, — s keletkezni kellene építő-társulatoknak, melyek városunkat célszerűen beosztott bérházakkal lássák el.

E házak továbbá vagy magán- vagy középületek.

Középületeink száma.

Városrész	Temp- lom	Egy- házi	Is- kolai	Vá- rosi	Me- gyei	Ál- lami	Nem- zeti	Katonai laktanyák
Belváros . .	8	37	20	9	3	1	1	2
Külmagyar tized	3	5	2	2	—	1	—	—
Külközép „	—	—	—	7	—	—	—	3
Külszín „	1	3	1	1	—	—	1	—
Külmonostor „	1	—	1	7	—	—	—	1
Kétvizi köz „	—	—	—	5	—	—	—	—
Hidelve „	—	2	2	3	—	—	—	1
Összesen:								
Belváros . .	8	37	20	9	3	1	—	2
Külváros . .	5	10	6	25	—	1	—	5
	13	47	26	34	3	2	2	7

Középületeink száma 134-t mutat; mire meg kell jegyeznünk, hogy a városi, de kivált az egyháziak egy jó része csak pusztatelek, mire nézt eljött volna az idő, hogy azok szépítési s hasznosítási szempontból figyelem alá vétessenek.

A templomok közül 6 rom. katolikus, 2 reformatus, 1 unitárius, 1 lutheranus, 1 görög egyesült, 1 görög nemegyesült, 1 izraelita.

Iskolai épületeink között, a rom. kath. lyceum, convictus, seminarium, reformat. és unitár. collegiumok, fiu és leány népiskolák mellett a tanári és tanítói lakok is megjelennek.

A városi 34 középület közül felemlitendőnek látjuk: a főtéren fekvő tanácsházot, várdát, az óvárban a fogdát, a dolgozó házat, serházot, a transport-háznak alkalmazott Mátyás király születési házat, katonai sütő-dét, a bel-monostori tizedben a vigardát, a kül-középben a nagy kaszármát, s kül-monostoron a szegények házat, — melyekhez még a malmok dézsmacsűr, vám és őrházok jönnek — a többi jelentéktelen ház vagy pusztatelek.

Az államnak két épülete van: a főkormányzéki épület és dohánygyár.

A nemzeti épületek rovatát a színház, muzeum tölti be.

III.

NÉPESSÉGI VISZONYOK.

ORSZÁGOS VISZONYUNK.

A földterület nagysága és szerencsés geographiai fekvése után, az államok erejének második factora — a népesség. Minél nagyobb a népesség, minél sűrűbb az mértföldönként, annál miveltebb a föld, annál fejlettebb az ipar. Minél nagyobb egy város népessége, annál nagyobb biztosítékot bír arra, hogy azon hivatást, melyet a középkor a városokról a megyékre, az ujabbkor a megyékről a városokra tett át, képes betölteni.

Hogy minő állást foglal el Kolozsvár, arra nézt fel kell említenünk, hogy a jelen népszámlálás a magyar korona területén 15.429,238, Erdélyben az elszakasztott részek nélkül 2.109,107 lelket talált.

Városa van a magyar korona területének 80, melyből 48 a sajátlagi Magyarhonra, 23 Erdélyre esik. Kolozsvár a városok között a nagyobb népességű Arad, Buda, Brassó, Debreczen, Kecskemét, Nagyvárad, Pest, Pozsony, Szabadka, Szeged, Temesvár, Zombor — után foglal népességével helyet, mint a magyar korona népességére nézt 13-ik városa. — Erdélyben a Kolozsvárnál népesebb Brassó 28,014, az utána következő Szeben 18,998 lakóst számlál.

A) FIYONOSSÁGI ILLETÉKESSÉG SZERINT.

Kolozsvár népességét a régi időkből nem ismerjük. Legrégibb számlálásunk az 1734-ki, mely azonban csak a családokat számította, mely szerint a belvárosban 778, a kültizedekben 747, összesen 1525 családfő illetőleg család lakott. S ha felvesszük, hogy a jelen népszámlálás egy családban nem talált egészen 5 tagot, s az 1734-ki családokat 6 taggal számítjuk is, városunk akkori népességét 9150 lélekre tehetjük, még pedig azon megjegyzéssel, hogy akkor a népesség felénél több esett a belvárosra, míg most $\frac{1}{3}$ -da sem esik.

Összehasonlítva a legújabb népszámlálásokkal, a következő arányokat mutatja:

az 185 ⁰ / ₁ -ki népszámlálás	18,166
az 1857-ki „	21,446
az 1869-ki „	25,142

lelket mutat fel. — Miután Erdély városait összesen 128,286 ember lakja, Kolozsvár az összes erdélyi városi népessége $\frac{1}{6}$ -dét adja ki.

Mi az utolsó számlálás óta szaporodást illeti; mi Erdélyben 9, a sajtálagi Magyarhonban 12, a városokban 18%: Kolozsvár 1857 óta szaporodása 3696 fő, vagyis 17%.

A jelen volt népesség száma.

A) Polgári népesség:

A belvárosban	7,503
A kültizedekben	17,323
A szállodákban talált átutazók	99
	<hr/>
	24,925

B) A hadsereghez tartozók:

Az állomásozó sorkatonaság	1,471
„ „ honvédség	155
	<hr/>
	1,626
	<hr/>
Összesen	26,551

A jogi népesség kiderítése a közönség részéről kiváló figyelemmel kísértetett, a mennyiben tudva volt, hogyha e népesség a 20,000-t megüti, a hús fogyasztási adóra nézve az első osztályba léptetik elő. A bizottság tekintve, hogy városunk a vasút jövelele, a honvédparancsnokság ide tétele, több mintanövelde felállítás a egyebek után felidézett építkezések által mintegy egyszerre lett megrohanva: nehogy azok, kik az uniónak csak terheit szokták venni, de javadalmait nem, e tételt különös gondjok tárgyává tegyék, a bizottság ide éber figyelmet fordított.

A népszámlálási utasítás 13 §-sa s a felvételi oktatás 13-ik pontja szerint helybéli illetékességű lakosnak volt veendő nem csak a helyben született, hanem engedélylyel bár mikor, a nélkül pedig legalább egy év óta letelepedett vagy állandóan itt lakó egyén is, kinek más helyen való illetékessége ki nem doritható. Az utasítás 25 §-sa pedig a nem önálló családtagokat akkor is felveendőnek jelelte, ha azok iskolázás végett vagy szolgáltatban távol vannak. — Mindamellott, hogy a népszámlálás s a magyar kir.

statistikai hivatal vezetője „Népszámlálás“ című füzet 14-ik lapján azt mondja, hogy a cselédek, legények, tanulók, katonák számba nem veendőek, mert megszámláltatnak ott, hol családjuk megtelepedve van, vagyis a hová illetékesek; a bizottság sejtve, hogy a jogi népesség a 20,000-n felel meg vagy alól csakis mintegy százal fog kiütni, jónak látta a telelésre bejövőket, a vasúttért felszaporodott idegeneket, s mint a következtetés már is megmutatta, ideiglenesen áttettnek tekinthető hivatalnokok megjelelése mellett, szabatos, s a helyi viszonyokra találó utasítás-magyarázatért folyamodni.

A jogi népesség számítása 1857 óta a következő számításon nyugodott:

1857-ben volt helybeli illetékességű jelenlevő lakosság	16,665
„ „ „ „ távollevő „	831
összesen	17,496

az összes lakosság 21,446, s ebből az idegenek száma 3950 lévén.

A jelenben az összes lakosság, honossági illetékesség szerint a következő táblázatot adja:

Honossági kimutatás.

Város részek, Helybeliek	I d e g e n e k										
	Férfiak	Nők	Az ország más községeiből	Osztrák tartományokból	Külföldről	Az ország más községeiből	Osztrák tartományokból	Külföldről	Távol levő helybeliek	Összesen	
Belyáros	2124	2501	1832	87	14	898	40	7	140	7643	
Külmagyar föld	790	897	121	11	—	104	5	—	21	1949	
Külsőközép „	1233	1545	242	13	1	228	12	—	16	3285	
Külszín „	1111	1342	168	13	3	111	5	5	40	2798	
Külmönster „	873	1045	182	18	2	174	11	2	15	2322	
Kétvízközi „	1336	1507	140	13	1	85	1	—	36	3119	
Hidelvei „	1688	1942	165	32	22	105	12	12	48	4026	
Külvárosok összege .	7031	8278	1018	100	29	802	46	19	176	17499	
Bel- és külvárosok össz.	9156	10,779	2850	187	43	1700	86	26	316	25,142	
	19,935		4891					316			25,142

Lehetetlen fel nem tűnni annak, hogy míg 1857-ben 831, most csak 316 távollevő helybeli merült fel, — valamint annak is, hogy a míg az összes népesség 3696 lélekkel szaporodott, az idegenek száma csak 941-el, holott az 1857-ki számlálás az izraelitákat még idegeneknek vette, míg jelenleg a megtelepedettek mint helyi illetékesek vétettek; s így az

izraelitákon kívül az idegenség semmivel se szaporodott; mi nem állhat: s világos bizonyosságot ad arról, hogy utasításunk, az egy évi letelepedés alapján, a vasúti munkálatokkal tovább menő egy sereg embernek helybeli illeté-
kességet adott.

A távollevő helybeliek közül az osztrák tartományokban van 14 férfi, 1 nő; külföldön 5 férfi, 4 nő; az ország más közösségében vagy katonaságnál 192, mi arra mutat, hogy a mi munkás kéz, az jelenleg itthon van.

Az idegenek közül az osztrák tartományokból van 187 férfi, 86 nő; külföldről 43 férfi, 26 nő, összesen 321, — még pedig az osztrák tartományokból legtöbb van, Galicziából, honnan 69, Csehországból, honnan 58, Alsó-Ausztriából, honnan 38, Morvaországból, honnan 35, Bukovinából, honnan 20 van, míg kevesebb számmal minden osztrák tartomány, még Tirol is képviselve van 2-vel. — Külföldi van összesen 69, kikből 43 férfi, 26 nő; és pedig Egyiptomból 1, Angliából 24, Olaszországból 11, Francia-, Porosz-, Bajorországból 7, Svájc-ból 6, Törökország, Oroszország, Dánia, Württemberg szintén egy-egy idegent adott. — A többi idegen a magyar korona más hatóságaihoz tartozik.

B) NEM SZERINT.

A nőnem csaknem mindenütt túlszámban áll a férfiak felett, s a városokban a túlszárnyalás még nagyobb, mint a vidéken. Mig 1857-ben Slezsiában 112, Mürvában 110 nő esett 100 férfi lakosra, Magyarországon 103, Erdélyben 101, s így leszámítva a tengerpartokat, Erdély a legnőtlenebb országaink közti foglalt helyet.

Városunk e részben a következő számokat adja:

Város részek:	Férfi	Nő	Összesen
Bélváros	4057	3446	7503
Külmagyar tized	922	1006	1928
Külfőzép	1489	1780	3269
Külszín	1294	1464	2758
Külmonostor	1075	1232	2307
Kékvizközi	1490	1593	3083
Hídelvei	1907	2071	3978
Összesen:			
Bélváros	4057	3446	7503
Külvárosok összesen	8177	9146	17323
Főösszeg	12234	12592	24826

Táblázatunk teljesen szabályszerű, kivéve a belvárost, hol az iskolák és hivatalok a férfiak számát tulnyomóvá teszik; mindamellett, a végeredményben a nőnem többsége oly arányt mutat, mely az általános erdélyi arányt meghaladja.

c) ÉLETKOR SZERINT.

A népszámlálás egy rovata se tűnik fel feleslegesebbnek a számlálándók egy része előtt, mint a korév feljegyzése; pedig alig van egy, mely fontosabb volna. A nemzet honvédelmi képességét egyedül e rovat tünteti ki.

Régi közmondás, hogy a ki 20 éves koráig nem elég magas, 30-ig nem elég erős, 40-ig nem elég okos, 50-ig nem elég gazdag, az ezen tulajdonok megszerzésével aligha később boldogul. Ha maga a közmondásokat szerető nép is ad valamit a korévre, annnyival inkább kutattatja a tudomány, a nemzetgazdász, már csak azért is, mivel az emberiség a természettől két részre van osztva: kereső és fogyasztó korra, vagy is keresni nem tudó gyerekekre és vénekre, s viszont férfi koruakra, kik a népesség productiv részét képezik.

Sőt tovább indokoljuk, s felemlítjük, hogy az életbiztosítás számításainak is alapul szolgál, a mennyiben a népességi mozgalmak s a társaságok észleleteiből kikerülő adatok mellett, vannak halandósági táblázatok, melyek egyenesen a népszámlálás adataira vannak fektetve. De különben is, magára Kolozsvár vitalitási viszonyaira nézve is érdekes már csak azért is, mert köztudomású eset, hogy Kolozsvár évi halandósága ezer körül jár, mi 28,000 ezer lakosnak felel meg.

Nem lehetvén célunk észleletekbe bocsátkozni, hogy mindenki magának megtehesse, felemlítünk néhány általános szabályt, mely Kolozsvár lakossága élettartama kiszámítására mérvül szolgál. Ugyanis fel van állítva, hogy az emberiség összes számával szemben 3₃% születik, 2₈% hal el, — fel van állítva, hogy 1000 lakos közül 0—5 évesig 130, 5—10 évesig 109, 10—15-ig 98, 15—20-ig 93, 20—30-ig 154, 30—40-ig 143, 40—50-ig 125, 50—60-ig 77, 60—70-ig 50, 70—80-ig 18, 80 feül 3 egyőnnek kell lenni, — mihez még csak annyit említünk, hogy a mig Angliában 1000 lélekből 22 hal el, addig az osztrák-magyar birodalom általánosán, s így Kolozsvár maga is a legkedvezőtlenebb élettartamu európai részek közé tartozik.

Ezeket előre bocsátva, adjuk magát a táblázatot.

Életkor szerinti kimutatás.

Született			született			született			született		
Évben	férfi	nő	évben	férfi	nő	évben	férfi	nő	évben	férfi	nő
1869	342	357	1844	217	249	1819	120	106	1794	12	14
1868	262	298	1843	191	215	1818	120	95	1793	7	17
1867	239	264	1842	201	219	1817	91	84	1792	8	15
1866	238	216	1841	180	208	1816	87	76	1791	6	11
1865	224	256	1840	209	215	1815	90	86	1790	12	18
1864	282	242	1839	176	198	1814	72	80	1789	6	7
1863	249	249	1838	186	190	1813	63	68	1788	6	6
1862	239	244	1837	166	178	1812	67	65	1787	5	5
1861	232	223	1836	157	209	1811	56	66	1786	4	9
1860	292	240	1835	191	221	1810	76	94	1785	2	6
1859	257	238	1834	188	204	1809	60	83	1784	2	8
1858	305	267	1833	172	151	1808	58	61	1783	2	6
1857	321	265	1832	171	178	1807	46	53	1782	2	4
1856	324	269	1831	151	179	1806	43	53	1781	2	3
1855	247	265	1830	190	199	1805	55	63	1780	1	2
1854	271	289	1829	179	151	1804	59	64	1779	1	1
1853	270	300	1828	160	143	1803	40	50	1778	1	1
1852	285	305	1827	131	129	1802	45	52	1777	1	2
1851	246	270	1826	147	136	1801	24	45	1776	1	1
1850	261	296	1825	170	151	1800	40	59	1775	1	—
1849	225	266	1824	138	129	1799	34	33	1774	1	—
1848	203	281	1823	121	115	1798	27	22	1773	—	—
1847	194	200	1822	142	134	1797	24	21	1772	1	—
1846	236	225	1821	117	117	1796	24	25	1771	—	—
1845	240	243	1820	168	147	1795	24	18	1770	1	1
										1769	1 —

E táblázatnál nem lehet észre nem vennünk a népszámlálás tudománya haladását, a mennyiben ezelőtt nem évek, hanem korosztályonként történt az összeszámítás. Az 1857-ki számítás csak is a következő rovatokat ismerte: 0—6, 6—12, 12—14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 21—24, 24—26, 26—40, 50—60, és 60-n felüliek; míg a nők összesen 7 korosztályba voltak beosztva, — mi igen természetesen több számításnál elégtelonnek bizonyult be.

Mint táblázatunkból látható, Kolozsvár meglehetősen szűkebb koros embereket mutat fel, hogy többet ne említsünk, egy 100 éves férfit és nőt, és

egy 101 éves férfit, mihez felemlítendőnek tartjuk, hogy a 100 éves férfi neje 90 éves, de fájdalom mindkettő vak.

A bel- és külvárosokat tekintve, azon különbséget mutatják táblázataink, hogy a belváros az aggkorra jutottakban nem versenyez az összes külvárosokkal; a külközp tizeddel igen, azonban nem a hidelvei tizeddel, mely a külváros minden vidékét messze hagyja maga után, — mi egyenlő életmód és foglalkozás mellett, azon légiani észleleten kell hogy nyugodjék, mely szerint városunk e részét a Fellegvár fedi, s így legkevésbé van kitéve a havasokról nyomuló éles légvonalnak; míg egész városunkat, s főleg a belváros déli részét örök szellő lengi, vagy is, az egész városról említtán írta egy mult századi költő: „Ritkán kellő hives szellő, fu tégedet Kolozsvár.”

Ha városunk népessége vitalitását számokban akarjuk kifejezni, így találjuk:

Van 80. éven felyül

a belvárosban férfi 15, nő 21

a külvárosban „ 18 „ 35

összesen „ 33 „ 56.

Van 90 éven felyül

a belvárosban férfi 2, nő 1

a külvárosban „ 7 „ 5

összesen „ 9 „ 6

Ha az egyes város részeket vesszük, 80—90 év közt az arány meglehetősen; azonban 90 éven felyül úgy találjuk, hogy a külmagyar, külközp, kétvizi közti tizedekben senki sincs, külszinben is csak egy férfi, s így a matusalemi kort a hidelvei és külmonostori tizedek állják ki; még pedig hidelvén a férfiak, külmonostoron a nők vannak többségben. Hidelvén egy 100 és egy 101 éves férfi, külmonostoron egy 100 éves nő koronázván be.

Ha a termelő és fogyasztó kort kívánjuk összehasonlítani, úgy találjuk, — hogy van

14 éven alóli fiu 3804

„ „ „ leány 3628

e szerint gyerek . 7432

vagyis a népesség majd egy harmada, mi a fenn felhozott arányon alól marad.

A fogyasztó kor második kategóriája, a véneké, következő számokat adja:

van 60 éven felüli férfi 785

„ „ „ „ nő 943

összesen 60 éven felül . 1728

mi az összes népességnek 10%-nál több, s több $\frac{1}{3}$ -dal a fennidézett aránynál, mi arra mutat, hogy aggkorra nálunk a rendszernél többben jutnak. — A két fogyasztó kor összes száma tehát 9160, vagyis, városunk egy harmadánál több, nem számíthatatik a productiv népesség közé, — s ha van productiv erő 60 éven felül, azt a 14 éven felüliek kiegyenlítik.

Érdekesnek tartanók táblázatunkat az 1857-ki számítással összehasonlítani, azonban akkor 1—14, 21—60, 60—100 stb. évesig csoportba számítottak, s hogy akkor a számítás mennyire nem közelít meg a valóságot, arra nézt elég annyit említeni, hogy a katonakötelezettséget megelőző években, főleg a külvárosokban, oly kevés fia gyermek volt bemondvá, mintha azon városrészt amazonok lakták volna.

Egyébiránt a mostani számításunk se ment minden kritikától. Ugyanis, nők és férfiak bizonyos számokat annyira megterheltek, hogy kéntelenek voltunk a megterheltekre következő, nagyon is elhanyagolt évszámokat rectificálni. A nők kedvező száma volt a 18- és 20-ik év, vagyis 1852 és 1850, míg a férfiak a 24, 25, 26 évek megterhelésével szintén versenyeztek, — a nők az említett két számon kívül a 10-s számok iránt viselkedtek előszeretettel; míg a férfiak az 5-ös számokra is reflectáltak.

Még egy más jelenséget is meg kell említenünk, mi azon szintén felállított tétellel, hogy az emberiségből az 1-ső évben 15, a 2-ikben 5, a 3-ikban 3, a 4-ikben 2%, s így az első négy évben 25%, a 45 végével 50%, a 70 végével 75% hal el — nem látszik találni. Ugyanis, az első öt év csökély és apadó számaival szemben, táblázatunk a férfiak közt 10—20 között, a nők között 12—23 év között feltűnő emelkedést mutat, — mi azonban helyi viszonyunkban fekszik, a mennyiben a férfiak száma emelkedését a tanulóságnak, mesterinasok és segédeknek, a leányokét a szolgálatkeresés végett ide tuduló fiatalságnak kell tulajdonítanunk.

Végül felemlitendőnek találjuk, hogy bár általában több fia születik, mint nő, nálunk mégis több az egy éves leány, — míg aztán az 5-ik évben annyira találkoznak, hogy fia és leány egyaránt 249 számot mutat. Innen kezdve a 10-ik évig párhuzamban haladnak, a 10-ik éven a férfiak előnyömulnak, de a 16-ik évnél a nők a többséget ismét átveszik, s viszik 40 évig, mikor aztán elkezdnek váltakozni, azon végeredménnyel, hogy bár több nő jut aggságra, a végső évekre a férfiak jutnak el; mire felhozzuk, hogy 90 éven felüli nő van 6, míg férfi 9, valamint azt, hogy a legöregebb nő 100 éves, a legöregebb férfi pedig 101.

D) CSALÁDI ÁLLAPOT SZERINT.

A családi, illetőleg a házasság, vagy házasságon kívüli állapot, a jóllét és önállóság egyik legbiztosabb fokmérője, miután természeti hajlamainkban fekszik, hogy a mint önállóságunkat biztosítva látjuk, családot alapítunk. A népszámlálás ez irányban kutatása tehát, a nemzetgazdászok számításai egyikének szolgál alapul.

Kolozsvár e téren a következő számokat adja:

Állapot szerinti kimutatás.

	F é r f i				N ő			
	Nőlen	nős	özvegy	elvált	Hajadon	férjes	özvegy	elvált
Belvárosban	2952	984	105	16	2079	866	462	29
külmagyar tized	538	347	34	3	529	360	112	5
külközép „	854	599	30	6	930	633	211	6
külszin „	791	459	33	11	764	778	205	17
külmonostor „	646	379	49	1	654	387	185	6
kétvizi közötti „	824	598	62	6	782	610	195	6
hidelvei „	1043	792	59	13	1027	775	257	12
Összesen:								
belvárosban	2952	984	105	16	2079	866	472	29
külvárosban	4696	3174	267	40	4686	3243	1165	52
Főösszeg	7648	4158	372	56	1765	4109	1637	81

24,826.

E rovatok legfontosabbika, a nők és férjesek rovata, mint a mely az önállóság mellett, egyszersmind az erkölcsiség jelzőjéül is szolgál. Nálunk a házások és férjesek összes száma 8277; s ha felvesszük, hogy az ilyek összes számát Magyarhouban az 1857-ki számítás 33%-ra tette, úgy találjuk, hogy Kolozsvár, mely éppen 33%-kat mutat, a hazai általános arányt tartja. De hogy ez nem éppen kedvező, arra nézt felemlítjük, hogy Ausztriában a házások száma több, mert ott 36%.

A nőtlenség és hajadonok száma 14,413, vagyis 58%, mi Ausztria 1857-ki kedvezőbb százalékaival talál, a magyarhoni 60%-ellenében.

Az özvegyek 2009, vagyis 8%, mi a monarchia általános 6%-kával szemben 2 százalékkal, majd 500-zal mutat többet, mint kellene, — s az,

hogy az özvegynök száma oly aránytalanul nagy, lehetlen, hogy fel ne tűnjék.

Az elváltak száma 147, vagyis $\frac{3}{8}\%$, mi Kolozsvárt a könnyű válóperek Eldorádójában kevésnek mondható, mit azonban annak kell tulajdonitanunk, hogy a protestáns elváltak új házasságra szoktak lépni.

Az egyes városrészeket tekintve, a belvárosban a nőtlen férfiak száma majd $\frac{1}{3}$ -dal több, mint a hajadonoké; mi azonban a tanulósnak s hivatalosnak tulajdonítandó. Mindenesetre áll, hogy a nőtlen férfiak száma a hajadonokénál majd $\frac{1}{8}$ -dal nagyobb, mi mégis csak arra mutat, hogy agglények dolgában, mint minden város, mi sem vagyunk szegények.

E) VALLÁS SZERINT.

Városunkban, hol Erdély minden hitfelekezete képviselve van, habár a hivatalok nem osztanak többé vallás szerint, miután a vallás az oktatásügy körül maig is megtartotta befolyását, a népszámlálás egy jelentékeny rovatát képezi.

Vallás szerinti kimutatás.

	Katholicus						görög		
	római	arme- niai	reformatus	lutheranus	unitarius	egyasult	nem egyesult	anglicanus	zsidó
Belvárosban	3310	33	2385	521	478	464	46	1	265
külmgyar tized	536	1	1122	84	30	53	13	—	89
külközép „	1104	—	1454	68	52	309	36	—	246
külszín „	1462	—	639	79	76	429	39	1	33
külmonost. „	1297	—	558	133	117	149	31	—	22
kétvizközti „	942	2	1079	149	120	468	96	—	227
hidelvei „	1161	—	2122	99	185	206	71	22	112
Összesen:									
belvárosban	3310	33	2385	521	478	464	46	1	265
kültizedekben	6502	3	6974	612	580	1614	286	23	729
Főösszeg	9812	36	9359	1133	1058	2078	332	24	994

Mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy táblázatunk a távollevő helybelieket, illetőleg a távollevő még kiskoru családtagokat számításon kívül hagyta: miért is az egyházok összeírásával nem fog találkozni, — valamint azt,

hogy a fennebbi számban a róm. katolicus, reformatus és unitárius főtanodák népessége szintén befoglaltatik, kik azért az ittoni egyházoknak még sem rendes hívei.

Mi az arányt illeti, legszámosabb a róm. katolicus 9812, utána a reformatus 9359 népességgel, míg a többi felekezet egy-két ezer küzt áll.

Mi a multakbani arányt illeti:

1734-ben családfő volt ev. reformatus . . .	814
„ „ „ róm. katolicus . . .	301
„ „ „ unitarius . . .	276
„ „ „ lutheranus . . .	122
„ „ „ görög katolicus . . .	12
	<hr/>
	1525

A legközelebbi, u. m. az 1857-ki népszámlálás alkalmával ilyen sorban következtek:

1857-ben volt ugyanis egyén ev. reformatus . . .	7194
„ „ „ „ róm. katolicus . . .	6944
„ „ „ „ görög katolicus . . .	1160
„ „ „ „ lutheranus . . .	1042
„ „ „ „ unitarius . . .	738
„ „ „ „ izraelita . . .	231
„ „ „ „ nem egyesült görög . . .	170
„ „ „ „ örmény katolicus . . .	17

Hogy minő arányokat mutat fel táblázatunk, azt fennebb bemutattuk. A három számlálás közti különbséget tüzetesen tárgyalni nem lévén szándékunkban, csak is következő megjegyzésekre veszünk alkalmat.

A róm. katolicusokra nézve feltűnő azon csekély arány, melyben a mult század első felében a nagy többségben álló reformatusokkal szemben állottak, míg az unitáriusok akkor szintén megközelítették; a midőn most többségre jutva látjuk.

A reformatusokra nézve meg kell jegyeznünk, hogy a jogi népesség többségét, a fennebbi számok mellett is, nekik kell tulajdonítanunk.

A görög vallásra nézve: lehelten hogy fel ne tűnjék, miszerint görögkeleti 1734-ben egy se volt, 1857-ben csak 170, most már 892, — valamint a görög katolicusokra nézve, hogy 1734-ben csak 12 családfő volt, 1857-ben még csak 1160, most már 2078.

S különösen az izraeliták mutatnak roppant haladást. Ugyanis 1734-ben egy sincs, 1857-ben csak 231, most már 994; mely szaporodást az

ostromállapot kedvezményeinek, s különösen Gulochovszki azon patensének kell tulajdonítanunk, mely az izraelitáknak földvásárlási jogot adott.

Ha az egyes városrészek közti arányra reflectalunk, úgy találjuk, hogy:

a belvárosban a róm. catholicusok $\frac{1}{3}$ -dal többen vannak, mint a reformátusok, míg a külvárosok közül a külszín és külmonostor tizedekben vannak hatalmasabban képviselve, —

ellenben a külvárosok keleti és északi részeiben, a kétvízközt és külközépben, de különösen a külmagyar és hidelvei tizedekben a reformátusok vannak tulnyomó többségben.

F) NYELV ÉS NEMZETISÉG SZERINT.

A nyelv és nemzetiség szerinti számlálás, főleg most, a midőn a a politikai agitatio a kaszturalom és vallás helyett a nemzetiséget vette fel fegyverül, igen érdekes lett volna, már csak azért is, mivel meg lehetünk győződve, hogy az 5 milliónak számított magyar, legalább 8 millióra emelkedett volna.

Miután népszámlálásunk a hon polgárait egyéni, családi, társadalmi, vallási, állampolgári, szóval minden viszonyában felvette, hogy a nemzetiség szerinti összeszámitás elmaradt, a tudomány érdekében valóban sajnálnunk kell.

Az „elmaradt” szót akarattal használtuk, mert hogy czélba volt véve, mutatja az, hogy a Pesten tartott statistikai felolvasások kilátásba helyezték: míg azonban a bécsi felolvasások, melyeket e sorok írójának élvezete volt hallgatni, nyíltan kifejezték, mi bekövetkezett: hogy az ebbéli számítás nem fog megtörténni; nem, mert a szláv elem agitatioja erre a kedvező időt nem adja meg.

Ott állunk tehát, hogy a nemzetiségre nézve be kell érniünk az 185 $\frac{1}{1}$ -ki népszámlálás reánk nézt a legkedvezőtlenebb számával, miután sem 1857-ben, sem most össze nem számíttatott. Holott, ha legalább odáig elmegyünk, hogy egy rovatban megkérdezzünk mindenkit, hogy hány hazai nyelvet beszél, kiderült volna, hogy nyelvünk nem csak aránylagos, de teljes abszolút többségben van, s így arra, hogy az ország politikai nemzetisége rólunk nevezetlenség, nem csak jogi és történeti, de egyszersmind numericus igényünk is van.

Mi városunkat illeti, itt a nemzetiségi viszonyt, a vallási táblázat számai teljesen kifejezik. Ha a két görög valláson levőket románoknak, az ev. lutheranus vallásukat szászoknak, a Mózes vallásukat izraelitáknak vesszük: nem csak hogy kiadtuk a teljes contingenst, sőt azt hisszük, hogy a lutheranusok közül, kik néhány év óta magyar papot is tartanak, annyian reclamálnának, hogy azon kevés katholicus, kikért a nagy templomban német prédicatiót is tartanak még a régi idők emlékére, bőven ki van cserélve.

E szerint nemzetiségi tekintetben így állanánk:

magyar mintegy	20,265
német „	1,133
román „	2,410
izraelita „	994
angol „	24
	<hr/>
	24,826

Az apróbb hazai nemzetiségeket, mint örmény, német, cigány számításán kívül hagytuk, már azért is, mivel városunk nyelve annyira magyar, hogy mint muzeumi ritkaság tekintelik, ha valaki a magyar nyelvet is nem beszéli.

G) MIVELTSÉGI FOKOZAT SZERINT.

Széchenyi már a Hitelben kimondotta, hogy az állam valódi erejét a benne levő mivelt fők száma képezi. A miveltség a népességi szám súlyát megkétszerezi.

Kolozsvár, hol nemzeti színház, országos muzeum, négy casino, három nyomda, jogakademia, három könyvtárakkal ellátott főtanoda, néhány nőnővelde, s több a város és pénzintézetek által évenként 8—9000 frtig dotált fiú és leány népiskola van, sokaknak fel fog tűnni azon kedvezőtlen arány melyet a népszámlálás e részben felderített: ha mindenekelőtt meg-nem jegyezzük, hogy a gyerekek és cselédség mellett, négy külváros tizedeit földészkedő nép lakja, kik korunkig mások és önmagok által is e részben el voltak hanyagolva.

Ugyanis a 24,826 jelenlevő népesség következő arányokat mutat:

Míveltségi kimutatás.

Város részek	T u d				N e m t u d	
	olvasni		olvasni és írni		se olvasni	se írni
	férfl	nő	férfl	nő	férfl	nő
Belváros	38	180	3270	2073	749	1193
Külmagyar tized . .	5	49	465	353	452	604
Külközép „ . .	40	94	630	367	819	1319
Külszín „ . .	15	35	705	530	574	899
Külmonostor „ . .	14	68	773	651	288	513
Kétvízközi „ . .	29	79	587	350	874	1164
Hidelvei „ . .	72	195	743	462	1092	1414
Összesen:						
Belvárosban . . .	38	180	3270	2073	749	1193
Kültizedekben . .	175	520	3903	2713	4099	5913
Főösszeg . .	213	700	7173	4786	4848	7106
	913		11,959		11,954	

Táblázatunk következő megjegyzésekre ad alkalmat:

A belváros 4057 férfi népességéből írástudatlan . . .	749
„ 3446 női „ „ . . .	1193
	1942

ebből 1—7 évesig való fiu gyermek van 343, leány gyermek 358 701
fennmarad nagy és nagybokoru írástudatlan 1241
melynek nagy részét az 1340 cseléd képezi.

A külvárosok férfi népességéből írástudatlan	4099
„ női „ „	5913
	9012

Férfi gyermek ebből 1492, leány gyermek 1524, férfi cseléd 375, leány cseléd 965, összesen 4356
az írástudatlan nagy és nagybokoruak száma tehát 4656
mely számból a férfakra 2222, a nőkre 3424 esik, — mi arra mutat, hogy ideje volt külvárosainkat népiskolákkal ugy ellátni, mint most ellátva vannak. Mert, a míg a belvárosban alig van egy, ki írást ne tudna, a külvárosokban mondhatni minden harmadik nagy ember írástudatlan.

Táblázatunk még a következőket is mutatja:

az összes lakosságot véve az írástudók 51·8%, az írástudatlanok 48·1% mutatnak, mi igen szomorú arány, a mikor Debreczenben a népességének csak $\frac{1}{3}$ -da írástudatlan, —

a csak olvasni, de írni nem tudó nők száma háromannyi, mint a férfiaké, mi arra mutat, hogy a nők egy része az írást később elfelejti, —

míg a belváros kedvező arányt mutat, a kültizedekben főleg a földészkedő külközép-, hidelvei és kötvizközti tizedek a más kültizedekkel szemben is kedvezőlenebb arányokat mutatnak fel.

H) TESTI ÉS LELKI FOGYATKOZÁSOKBAN SZENVEDŐK.

Az állam ereje a testileg és lelkileg ép emberek számától van függővé téve; haladásnak kell tehát jelzenünk azt, hogy népszámlálásunk, most először, ezek számbevételét is körébe vette.

Kétféle természeti hiányokat kerestünk: testieket, u. m. vakokat és sikeknémákat; lelkiakat, u. m. elmebetegeket és hülyéket. Hogy a népszámlálás e rovata országszerint hiányos lesz, az bizonyos, mert főleg a jobbmódu családok ezen hiányokat lehetőleg titkolni szokták: holott, hogy ezen számításnak meg van a haszna, csak azt említjük fel, hogy mióta a francia népszámlálás egy vidéket derített fel, melyben a vakság, mint nálunk itten a golyva szokatlan mennyiségben jön elő, azóta azon vidéket az orvosok meg kezdek látogatni, s mintegy tanulmányaik tárgyává tették.

Számításunk a következő eredményt adja:

A fogyatkozásban szenvedők kimutatása.

	Vak		Sikeknéma		Elmebeteg		Hülye	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Belvárosban	3	4	2	2	1	4	—	3
Kültizedekben	17	13	7	4	10	19	12	9
Összesen	20	17	9	6	11	17	12	12

104

Ha a számok meghizhatók, akkor elég kedvező arányt mutatnak, mert 250 emberre esnék egy testileg vagy lelkileg csonka.

I) FOGLALKOZÁSI VISZONYOK.

Tájékozás.

A népesség keresetének és foglalkozásának kimutatása, a népszámlálás egyik legérdekesebb feladata.

Bármily hangzatos a lakosság tekintélyes száma, mégis az államra nézve csak azon egyén számít, a ki nemcsak hogy magát fenntartja, de az állam háztartásához is hozzájárul; míg azon rész, melynek keresete nincs, az államnak és társadalomnak inkább terhe, mint számító ereje.

E rovat azt keresi, hogy ki miből tartja fenn magát, vagy keresi az egyén viszonyát családjához, társadalomhoz, illetőleg a közgazdászathoz. Az egyén foglalkozása tökélelvén, mely termel és gyümölcsöz: közgazdászati szempontból érdekes tudni, hogy a népesség foglalkozásában mennyi és minő tökélel rejlik.

Az előnkbe szabott utasítás a mult népszámlálásokhoz képest haladást tanusított. Az 1857-ki népszámlálás a foglalkozásra nézve 18, a mostani 58. külön rovatot állított, — az 1857-ki minden kereskedelmi vállalkozót csak egy rovatba huzott össze: míg a mostani jóval tovább ment, ha csak azt emlíjük is fel, hogy a mű-ipart hat, a kereskedési vállalkozókat három fő rovatra osztotta.

Azonban, tekintve hogy Kolozsvár Erdély északi felének foglalkozását és iparát képviseli; tekintve, hogy Kolozsvár a vasút megnyílása által ipar-kereskedelmi tekintetben egészen átváltozik; s tekintve, hogy addig is a közlegő vállalkozási szellem már is keresi a meglevő munkaerőt: a körülményekből kifolyólag, czélszerűnek láttuk a kapott utasítás és táblázatoknál tovább menni, elmenni egész odáig, hogy ha nem adunk is foglalkozási statisztikát, de adjunk legalább oly részletes népszámlálási kimutatást, mely a felmerülhető kérdésekre feleletet adjon.

Mint látni fogjuk, kimutatásunk e részével szemben, csak a bel- és külvárost különböztetjük meg, vagyis a külváros tízeleit nem szerepeltetjük. Nem pedig azért, mert külvárosaink igen egy természetűek, azon csekély eltéréssel, hogy a kétvízköz, hídelve, külmagyar, külközép inkább földészek, a külszin inkább építőmesteremberek, a külmonostor inkább nyugdíjasok lakhelye.

---

a) TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET UTÁN ÉLŐK.

aa) LELKÉSZEK.

Mint fennebb láttuk, városunkban 13 templom van, s mint megjegyeztük, Erdély minden hitfelekezete hívőket számlál. E mellett az ev. reformátusok és unitáriusok püspökségének itt van székhelye, s a rom. katolikusok részéről három rend bir zárdával.

A lelkészek kimutatása.

Rom. katolikus.

Róm. kath. bizottmányi előadó, kanonok	1	
„ „ plébános, apát	1	
„ „ segéd lelkész	3	
Rendhez tartozók {	Kegyes rendiek	13
	Szt.-Ferencz rendiek	5
	Minoriták	4
Nevendék papság: Kegyesrendi	2	
„ „ Minorita	3	
„ „ Szt.-Ferencz rendi	2	
		<hr/> 34

Ev. református.

Püspök	1
Lelkész	4
Nyugalmazott lelkész	1
	<hr/> 6

Ev. lutheranus

Lelkész	2
-------------------	---

Unitarius.

Püspök	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
Lelkész	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2

Görög egyesült

Lelkész	2
-------------------	---

Görög nem egyesült

Lelkész	1
-------------------	---

Izraelita

Rabbi	1
Összesen	<hr/> 49

E kimutatásra meg kell jegyeznünk, hogy ezen lelkészek egy része, pl. a kegyesrendiek összes száma, mint tanár is foglalkozik.

bb) TANÁROK, TANÍTÓK, TANULÓK.

Az oktatás a jobb jövő alapja. Mint a műveltséget kimutató rovatunk meggyőzhetett, városunk felsőbb tanodákkal szépen el volt látva, de az elemi oktatás nem volt kellően beállítva. Azonban a mindkét nembeli elemi oktatás az újabb időben szintén berendezetett, s a még az idén megnyitandó polgári iskola, a kevésbbé művelt ipar és kereskedelmi ismeretek, s a szintén rendezés alatt álló tanító-képezde és minta-nőnővelde, városunk ebbeli hiányait fedezni fogják.

A jelen népszámlálás egy jogakademia, egy sebészeti tanfolyam, a róm. katolikus, reformatus és unitárius főgymnasiumok, elemi iskolák, leányneveldek, kisdodovodák tanítóit és tanárait vették számításba; a kolozsmonostori gazdasági tanintézet személyzetét számításán kívül hagyván.

Tanárok és tanítók kimutatása.

Lakik	Belváros	Külvárosok	Összesen
Köztanár	37	16	53
Köztanítónő	6	—	6
Magántanító	16	13	29
Magántanítónő	27	11	38
Rajztanár	2	1	3
Zenetanító	12	3	15
Énektanító	1	—	1
Tornászati-tanító	1	—	1
Vívó-mester	—	1	1
Tánczmester	2	—	2
Összesen	104	45	149

Az első rovatbeli köztanárok közül:

Jogtanár az akademián	8
„ a reformatusoknál	1
Orvos sebészeti tanár	7
Gymnasialis tanár: a Lyceumban, kegyesrendi	13
„ „ a reformatusoknál	10
„ „ az unitariusoknál	8
Kisdodovodai tanár	2
Lyceumi elemi iskolákban tanár	4
Összesen	53

A felsőbb tanulók kimutatása.

Joghallgató az akademián	240	}	274
A reformátusoknál	34		
Theologus az unitáriusoknál			26
Sébészeti tanuló a Lyceumban			34
Itt szállásoló gazdasági tanulók Monostoron			9
Gymnasiális tanuló, róm. katolikus			511
„ „ ev. református			369
„ „ unitárius			217
Összesen			1440

Mint látható, az elemi tanodák, kisedodavodák népessége számitáson kívüli maradt. A fennebbiekre pedig jónak látjuk megjegyezni, hogy miután a népszámlálási táblázatok azt, hogy a tanuló hová tartozott, nem keresték, ezen összeállítás az illető tanodák kimutatása szerint van bevezetve.

cc) IRÓK, MŰVÉSZEK.

Városunkban, hol jelenleg három nyomda, három hirlap, több akademiái tag s muzeumi hivatalnok van, hogy számosan foglalkoznak mint írók, kétséget nem szenved; de mellékfoglalkozásnak tekintvén, csak a lapszerkesztőket és belmunkatársait vehettük írói foglalkozásuaknak.

A művészekből: szobrászunk nincs, festőnk volt egy, színészeinket hozzuk, a zene és ének művelői a mesterek közt már előjöttek; még legalább Pongrácz és Salamon zenekaros tagjait felvehettük volna, mint kik zenészet után élnek, de hogy hányra talált volna a művész czim, belebocsátani nem kívánunk, s így a nem közvetlen termelő-iparosok közé soroztuk.

Írók, művészek kimutatása:

Lapszerkesztő és belmunkatárs	7
Festész	1
Színész	47
Tánczosnő	4

dd) KÖZHIVATALNOKOK.

Kolozsvár, mint királyi város, meglehetősen számú városi tisztviselővel rendelkezik, kiknek egy része a közigazgatás, más része a rendőrség, s harmadik része a törvényszék teendőit viszi.

Mint Kolozsmegyének székhelye, a megyei tisztviselők nagyrésze-

nek is lakhelyeül szolgál, kik szintén a megyei közigazgatás, törvényszék és a kerületi urbéri törvényszéknél vannak alkalmazva.

Mint Erdély volt fővárosa, az „Unio“ kimondása s a főkormányzók megszűnte után is több állami hivatal-testület székhelye lett, melynek a királyi biztosság, pénzügyi igazgatóság, pénzügyi-ügyészség, bánya-igazgatóság, harminczad, posta, távirda és telekkönyvezés.

Közhivatalnokok kimutatása, lakásuk szerint.

Hivatalnok	Belváros	Külváros	Összesen
Állami	139	158	308
Pénzügyügyőr	—	11	
Megyei	19	34	53
Városi	39	41	80
Összesen			436

ce) **EGYLETI TISZTVISELŐK.**

Az associatio eszméje, az újabb időkben nálunk is nagy hódításokat tett. Különös, hogy a szellemi téren majdnem versenyt tartottunk, míg az anyagi téreni társulás mezejét korunkig csaknem parlagon hagytuk.

A szellemi téreni társulás gyümölcseképp felmutathatjuk: az iparosok egyletét, polgári társalkodót, kört és casinót, a zeneconservatoriumot, zenekört, dalkört, ügyvédi-, színház- és muzeum-egyletet; az anyagi téren: a gazdasági-, pincze-, lovar- és fogyasztó-egyletet; a humanistikus céluak közül: a jólékony nőegyletet, a temetkezési társulatokat, az iparosok beteg-segélyező és temetkezési társulatát, s a piaczi templom körüli épületek lebontását célzó, s a sétátéren építkező egyletet; míg sajnosan jegyezhetjük meg, hogy lövész-, torna-, tűzoltó egyletről még mind nem szólhatunk.

Azonban ezen egyletek vezetői s titkárai, ha huznak is némi tiszteltidjűt, állomásaikat csak mellék foglalatosságnak tekinthetjük; kivételt képeznek mégis:

A muzeum-egylet tisztviselői	5
A gazdasági-egylet titkára	1
Az iparkamra titkára	1

kik mint kiválóan titkárságukkal foglalkozók tekintődhetnek.

Nem lévén ily rovatunk, a városi tisztviselőkkel summáztattak.

ff) ÜGYVÉDI SZEMÉLYZET.

A közvetítő foglalkozásoknak mondhatni csak egy nemét, az ügyvédséget ismerjük; arra, hogy magán ügynökségek mint önálló vállalatok fejlődhessenek ki, még várnunk kell.

A forradalom előtt, a főkormányzók itt léteért, ügyvédek száma tekintélyes volt. A Bach-rendszer alatt a 48 előtti stallumok érvényen kívül tértetvén, ezen foglalkozás egyelőre néhány bevándoroltinak nyújtott zsiros kenyert, míg aztán a mieink is megtanulták a maig is rajtuk felejtett osztrák törvényeket. Az alkotmányos idők beálltával ügyvédek száma ismét szaporodni kezdett, s ma az ügyvédi kar és személyzete a következő:

Az ügyvédi személyzet kimutatása.

Ügyvéd	26
Ügyvédi fogalmazó	24
„ irnok	11
Összesen	61

Az előnkbe szabott táblázat az ügyvédet és személyzetét nem különböztette meg, mi azonban jónak láttuk megkülönböztetni; mit azon megjegyzés kíséretében hozunk fel, hogy azon néhány 48 előtti ügyvédet, kik az újabb kívánalmaknak nem tettek eleget, de azért ügyeket folytatnak, a fogalmazók rovatába hoztuk fel.

gg) EGÉSZSÉGÜGYI SZEMÉLYZET.

Városunk egy sebészeti tanfolyammal, országos kórházzal, négy gyógyszerházzal lévén ellátva, az egészségügyi személyzet, nem csak városi és megyei, de egyszersmind országos hívalással is foglalkozik. Innen fejlett ki az erők népességünk szükségletét meghaladó csoportosulása.

Egészségügyi személyzet kimutatása.

Orvos-tudor	22
Okleveles sebész	24
Állat-orvos	2
Bába	25
Okleveles gyógyszerész	4
Gyógyszerész segéd	10
Sebész és sebészeti segéd	16
Összesen	103

B) MŰIPAROSAINK.

A nekünk feladott táblázat a termelő ipar! 8 csoportba sorozta: kettőbe az őstermelést, u. m. a földmivelést és bányászatot; magát a műipart hatba, mi e hat csoportot 13 rovatban hozzuk.

Az őstermelés egyik ágával, a földmiveléssel foglalkoznak ugyan külvárosaink, de a bányászat reánk nézt holtrovatnak tekinthető. Gyár- és iparunk szintén jelentéktelen, egyedül kézműiparunk jöhet tekintetbe. Pedig az érczhegyek és erdős havasok városunkba látszanak, a Szamos, mely több löörővel bir, csatornázottan is átfutja városunkat, még pedig oly kristály tisztán, hogy egy gyárvárosi embernek lelke fájna érte. Mert ipar és kereskedelmi iskolánk nem volt, a főkormányshéz idejöttével iparosaink fiainkat hivatalok után indították, s így következett be, hogy a mi iparunk volt is, az is pangásnak indult.

Bár hazánk, illetőleg Kolozsvár kiválólag fa- és bőrgyártásra látszik hivatva, mindazáltal gyárosok helyett, csak mesterembereket birunk. Résztvényes társulaton nyugvó iparvállalatunk egy sincs. Gözerővel csak az állami szivargyár s két gőzmalom dolgozik. A 26 czéh (lakatos-üveges-bádogos, csizmadia, takács, kádár, rézmives, szőcs, kötélverő, gombkötő, könyvkötő, kalapos, timár, ács, asztalos, magyar-szabó, német-szabó, arany- és ezüst-mives, kerekes, szijgyártó, cipész, nyerges, fazakas, mészáros, zsemlyés, kovács, fésűs és szappanyos) közül, egyedül az asztalosok értették meg az associatio intőszavát, azt, hogy nagy iparral, nagy tőkével szembe, csak egyesített erővel foghatunk szembeszállni.

Mint fennebb érintők, nem lehetvén czélunk ipar-statisztikát adni, nem számokba foglalni az ipartermelést, a bel és vidéki fogyasztást, kivitelt és behozatalt, nem tehát kimutatását annak, mennyire fedezi iparunk piacunk szükségét: áttérünk a népszámlálás adataira, az iparvállalkozók és segéd-munkásaik, vagyis a munkaerő kimutatására.

1) ŐSTERMELÉSSSEL FOGLALKOZÓK.

aa) FÖLD- ÉS ERDŐ-MŰVELÉSSSEL FOGLALKOZÓK.

Az ős- vagy nyerstermelés, mely iparosaink sorait megnyitja, csak a külvárosiak által üzemel; s különösen a konyha-kertészet ugy áll, hogy a vasút megnyitásával tekintélyes kivitelre számíthatunk.

A földészettel foglalkozók kimutatása.

Foglalkozás neme	Belváros	Kültizedekben	Összesen
Nagy földbirtokos	20	—	643
Földész	—	623	
Haszonbérlo	2	4	6
Gazdatiszt	7	20	27
Diszkertész	—	9	9
Konyha-kertész	—	78	78
Éves szolga	—	105	105
Napszámos	—	1469	1469
Összesen			2337

Mint látható, az erdő-művelés nincs képviselve.

bb) VADÁSZAT- ÉS HALÁSZATTAL FOGLALKOZÓK.

A mi vad, s a Szamosban a mi hal terem, nem lévén elégséges önálló foglalkozás kifejtésére; vadászaink, s még a társulat egynemét felvett halászaink is 6-ban adták fel magokat ily foglalkozásuaknak.

cc) Bányászat és kohászattal foglalkozók.

Bár számlálunk bányász-birtokosokat, mindazáltal mint foglalkozást, még kőbányászaink se vették igénybe. Hanem itt lévén az állami bányanyagigazgatóság, az annál alkalmazott hivatalnokok száma 26, kikből a belvárosban 12, a kültizedekben 14 lakik.

2) KÉZMŰIPARRAL FOGLALKOZÓK.

aa) Építészeti iparral foglalkozók.

Az építészeti ipar tökét feltételez. Nagyobb építkezésünk a mult század végén kezdődött, a főkörmányszék idejöttével: ekkor épült többek közt az unitariusok temploma, a Bánffy-palota; s a Napoleon által felidézett continental-systhema a keleti czikkeket városunkon vezetvén át, épültek a városi redoute, a nemzeti színház, a lyceum s francia fedelű házaink nagy része.

Építészeti iparunk fejlődése a harminczas és negyvenes években érte tetőpontját, mint a mikor több monumentalis épület keletkezett: mint a piaczi torony, a kül-magyarutczai ev. ref., és a szentpéteri r. kath. templom,

a városház, nagy kaszárma, muzeum, a lyceumi nyomda, a piaci Jósika- és Rhédey, a külmonostori Zeyk-ház, s több nagy épületünk.

A forradalom után, megszűnván főváros lenni, az építkezési kedvnek is szárnya szegetett. Ez időből csak a szivargyár, a mit felemlíthetünk. A hivatalok Szebenbe vitetvén, a ház-építés feleslegessé vált. Most a vasút közeledte, s több hivatal ide helyezése meghozta volna az építkezési kedvet, de hiányzik a tőke; s mivel a telekkönyv most készül, hiányzik még a real-hitel, s maga az új épületekre adott adó-mentesség se képes az építkezést megkezdetni, mert a vasút minden épület-anyagot s munkacserét elnyelt. S a beállott lakás-hiány egy év alatt a lakbért 20—25%-al szőktette.

S hogy e miatt nem a legnagyobb számmal rendelkezhetünk, itt következik:

Az építészeti iparosok kimutatása.

Ipar ág	Belvárosban			Kültizedekben			Összesen
	Vállalk.	segéd	inas	Vállalk.	segéd	inas	
Kir. építészeti hivatalnok	—	—	—	—	—	—	22
Magán-mérnök	—	—	—	—	—	—	5
Építész	3	—	—	4	—	—	7
(engedélyezett)	12	—	—	—	—	—	255
Kőműves (nem engedély.)	3	4	—	27	201	15	
Kutcsináló	—	—	—	3	—	—	3
(engedélyezett)	2	—	1	—	—	—	27
Szobafestő (nem enged.)	—	—	—	10	12	2	
Összesen							319

bb) MŰVÉSZETI IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Következik a 3 könyv- és könyomda, s 2 fényképészeti művésziünk személynéze:

Foglalkozás	Belvárosban			Kültizedekben			Összesen
	Vállalk.	segéd	inas	Vállalk.	segéd	inas	
Könyv- és könyomdász	2	7	3	1	31	8	52
Fényképész	1	—	—	2	2	—	5
Metsző	—	—	—	1	—	—	1
Gypsöntő	—	—	—	2	—	—	2
Czégfestő	—	—	—	3	—	2	5
Összesen							65

cc) FÉMIPARRAL FOGLALKOZÓK.

Iparág	Belvárosban			Kültizedekben			összesen
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	
Aranyműves . . .	5	3	1	3	2	1	15
Ezüstműves . . .	2	1	1	2	2	2	10
(engedélyezett)	4	6	—	—	—	—	—
Órás (nem enged.)	—	6	—	3	1	—	14
Harangöntő . . .	2	2	—	—	—	—	4
Rézműves és rézöntő	4	8	6	3	—	—	21
Czinöntő	1	—	—	—	—	—	1
Orgona-készítő . .	—	—	—	1	—	—	1
Pipa-rezelő . . .	—	—	—	3	—	—	3
Bádogos	6	6	4	4	6	5	31
Kardcsináló . . .	1	1	1	—	—	—	3
Késcsináló . . .	2	2	1	1	2	1	9
Puska-műves . . .	1	1	1	—	—	—	3
Lakatos	11	14	15	2	8	4	54
Kovács	—	—	—	14	31	24	69
Czigány kovács . .	—	—	—	43	—	—	43
Vasöntőde tulajdonos	—	—	—	1	—	—	1
Összesen							282

dd) KŐIPARRAL FOGLALKOZÓK.

Iparág	Kültizedekben		
	vállalkozó	segéd	inas
(engedélyezett) . .	32	—	—
Fazakas (nem engedélyezett)	7	37	7
(engedélyezett) . .	5	—	—
Kőfaragó (nem engedélyezett)	14	21	5
Tégla-, és cserép-gyáros	1	39	—
Kővezet-rakó	3	—	—
Összesen			

E táblázatokra meg kell jegyeznünk, hogy két lársas cserép-gyárunk, s több téglavetőnk van; de a fenesi lársas-gyár számításba nem jön, s a téglavetőket birtokosai mellék foglalatosságnak tekintették; valamint azt, hogy belvárosban ily foglalatosságu nem találtatott.

ee) FAIPARRAL FOGLALKOZÓK.

Iparág	Belvárosban			Kültizedekben			összesen
	vállalk.	segéd	inas	vállalk.	segéd	inas	
Aranyozó	1	—	—	—	—	—	1
(engedélyezett)	—	—	—	15	119	14	171
Ács (nem engedélyezett)	—	—	—	23	—	—	—
(engedélyezett)	17	31	18	27	68	11	196
Asztalos (nem engedély.)	—	—	—	27	—	—	—
Esztergályos	1	2	1	5	3	2	14
Kádár	—	—	—	12	5	7	24
Kapta csináló	—	—	—	1	—	—	1
Gazdászati gépgyáros	—	—	—	2	8	3	13
Kerekes	—	—	—	16	27	15	58
Kocsi-gyártó	2	11	5	—	—	—	18
Lakirozó	2	4	3	1	3	1	14
Csertörő	—	—	—	1	1	—	2
Kosárkötő	—	—	—	3	—	—	3
Összesen							518

Mint a fennebbiekből látható, faiparunk meglehetősen fejletlen, csak a mindennapi szükségét fedezi. Pedig ha meggondoljuk, hogy külföldön a faipar akkorára fejlett, hogy csak a nyelek készítésével óriási gyárok foglalkoznak, s a játékszerek faragásával az Érczhegy egész falvai megkeresik élelmüket: lehetlen be nem látnunk, hogy faiparunk az, mely érkező vállalkozók által legelől rohantatik meg.

ff) VEGYÉSZETI-CZIKK TERMELŐK.

Bár a vegyészeti italczikkéket több helyt az élelmi-szerek közé látjuk sorozva, e rovat alatt hozzuk, de elkülönítve.

Iparág	Belvárosban			Külvárosokban			Összesen
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	
Eczetgyártó (engedélyezett)	—	—	—	2	—	—	3
(nem engedélyezett)	—	—	—	1	—	—	—
Serfőző	1	1	2	—	—	—	4

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	Összesen
(engedélyezett)	—	—	—	7	munkás		
Szész-gyáros (nem engedélyezett)	—	—	—	5	17	26	55
Rozsolis-gyáros	2	—	—	—	—	—	2
Olaj-gyáros	—	—	—	1	1	10	12
Szappan-, gyertya-gyártó (engedély.)	2	8	— (n. en.)	6	2	—	18
Illatszer-készítő	1	—	—	—	—	—	1
Enyv-főző	—	—	—	1	—	—	1
Fénymáz-készítő	—	—	—	1	—	—	1
				Összesen			97

A hiányzani látszó gáz-telep akkor csak terv, — s bár keményítő készíttéssel többen foglalkoznak, csak mellékkeresetágnak tekintik.

gg) ÉLELMICZIKK TERMELÉSEL FOGLALKOZÓK.

Iparág	Belvárosban			Külvárosokban			
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	Összesen
Gőzmalom tulajdonos	1	—	—	1	—	—	2
Molnár	—	—	—	8	24	1	33
Zsemlés	2	15	12	11	22	6	68
Kenyérsütő	—	—	—	4	1	—	5
Czukrász	5	9	3	1	5	2	25
(engedélyezett)	—	—	—	3	6	1	
Pogácsás (nem engedélyezett)	—	—	—	5	—	—	15
(engedélyezett)	—	—	—	41	—	—	
Mészáros (nem engedélyezett)	—	—	—	13	47	12	113
(engedélyezett)	—	—	—	1	—	—	
Pacsal-készítő (nem engedélyezett)	—	—	—	4	—	—	5
Pecsenye-sütő	—	—	—	14	—	—	14
Szalámi-készítő	—	—	—	1	—	—	1
				Összesen			281

Ha a külföld gyenge kenyere, s arra gondolunk, hogy a párizsi kiállításon Dreher sere és császár zsemléjével s egy más vajas kiflijével mily forgalmat csinált: óhajthatónak tartjuk, hogy pékjeink kalácsaikkal, kenyérsütőink híres kenyereinkkel a bécsi 1873-ki kiállításon szintén megjelenének.

hh) DOHÁNY-IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Ez iparágot az állam üzi, az itteni nagyszerű dohánygyárban. E gyárt 6 tisztviselő vezeti, 11 felügyelő alatt benne 318 munkás dolgozott.

ii) SZÖVŐ-IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Iparos		Belvárosban			Külvárosokban		
		vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas
Férfi-szabó	(engedélyezett)	39	—	—	18	—	—
	(nem engedélyezett)	—	33	14	24	109	12
Női-szabó	(engedélyezett)	4	—	—	13	—	—
	(nem engedélyezett)	—	11	3	8	13	2
Szűr-szabó	(engedélyezett)	1	—	—	—	—	—
	(nem engedélyezett)	—	—	—	4	8	4
Gombkötő		6	2	—	—	1	—
	(engedélyezett)	4	3	2	—	—	—
Kárpitos	(nem engedélyezett)	—	—	—	4	—	—
	(engedélyezett)	3	—	—	4	—	—
Takács	(nem engedélyezett)	—	8	7	2	4	2
Paplan csináló		2	—	—	4	2	—
Esernyő-készítő		1	—	—	2	—	—
Kötélverő		1	—	—	2	2	3
Szita-kötő	(engedélyezett)	—	—	—	4	—	—
	(nem engedélyezett)	—	—	—	5	5	2
Divát-árus		10	1	8	2	—	—
Varrónő		68	—	—	187	—	—
					Összesen . 683		

Mint hogy táblázatunkba csakis a varró-ipar látszik megjelenni, a szövő-iparra nézt némely megjegyzéseket hozunk.

Gyapott-iparunk kevés vatta-készítés, míg másutt a fonodák orsóinak százezrei dolgoznak; s Reichenberg csak egy épületében 800 szövőszék működik. Ha tekintjük, hogy a gyapott még Triesztet se ejtette utjába, nem is lehetett másképp; mióta azonban az amerikai háboru miatt 1861-ben a gyapott válság kiütött, s a figyelmet Kelet-India gyapottjára vetette át, mihez a Szezi-csatorna megnyitása is járult: kilátásba jött a remény, hogy ha nem is Kolozsvár, de Erdély a gyapott-iparnak hazájává lehet.

Gyapju-iparunk semmi, bár Kolozsvár átmenti rakhelye az erdélyi gyapju nagy részének.

Len és kender iparunk csak is kötélverésben, s kevés durva kamuka szövésben nyilatkozik, bár Erdély elég kender s jó len hazája.

Selyem-iparunkat a forradalom előtt egy fonoda nyitotta meg, mi elenyészett ugyan, de a fonás, mint mellékfoglalkozás most is üzetik.

kk) BŐR-IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	Összesen
Timár	2	3	1	30	16	4	56
(engedélyezett)	52			5			
Czipész	—	60	62	24	22	18	243
(engedélyezett)	46			112			
Csizmadia	—	51	24	97	165	82	577
(engedélyezett)	1			2			
Nyerges	—	1	—	3	2	1	10
(nem engedélyezett)							
Szifgyártó	8	3	5	2	6	1	25
Kesztyűs	2	2	—	2	2	—	8
(engedélyezett)	4			17			
Szőcs	—	9	3	4	26	9	72
(nem engedélyezett)							
Összesen							991

Bár a bőr-ipar a legmeglepettebb iparágunkkép tűnik fel, hogy a bőrgyártás nem elég kifejllett, s szükségletünket sem fedezi, kézzelfoghatóvá teszi az, hogy a fontos talpat fennől kapjuk, s készített bőrökkel nagy részt Szamosujvár és Besztercze látja el piacunkat, — holott ez egy iparágna a vidéket lakó nép is szorgalmas fogyasztója.

II) PAPIR-IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Mióta a kolozsmonostori papir-malom megszűnt, minden papir-iparunk könyvtésből áll.

Vállalkozó van 6, segéd 8, inas 7, mi összesen 21 foglalkozót mutat, kik mind a belvárosban laknak.

mm) EGYÉB IPARRAL FOGLALKOZÓK.

Van még egy pár állati, illetőleg szerves anyagból dolgozó foglalkozásunk, melyek nagy része, hogy mily gyéren van elfoglalva, a következő táblázat mutatja.

Iparos	Belvárosban			Külvárosokban			Összesen
	vállalkozó	segéd	inas	vállalkozó	segéd	inas	
Fodrász (engedélyezett)	2	—	—	1	—	—	3
(nem engedélyezett)	1	1	3	—	—	—	4
Kalapos (engedélyezett)	3	—	—	5	—	—	8
(nem engedélyezett)	—	4	2	1	4	1	5
Kefekötő (engedélyezett)	1	—	—	1	9	3	13
(nem engedélyezett)	—	—	—	1	—	—	1
Fésűs	—	—	—	4	2	1	7
Gyékény- és szalma-fonó	—	—	—	2	—	—	2
Küszürüs	1	—	—	—	—	—	1
Vászonfehérítő	—	—	1	—	—	—	1
Összesen							53

Műiparunk végére érve, nem lesz felesleges figyelmeztetni iparos-társulatainkat, hogy azon gyár-telepet, melyet e sorok írója pár év előtt az iparosok olvasó-egyletében tartott előadásában formulázott, most, a midőn a vasút saját céljaira nagyszerű gyárt állít, kapcsolatosan ezzel, a legolcsóbban lehetne kivinni, — miután az ipar-gyárokat csak a külön gőzerő teszi költségessé.

c) KERESKEDÉSEL FOGLALKOZÓK.

aa) KERESKEDŐK.

Kereskedési ág	Belvárosban			Kültizedekben			összesen
	vállalk.	segéd	inas	vállalk.	segéd	inas	
Könyvkereskedő . . .	2	4	3	—	—	—	9
Biblia kereskedő . . .	1	1	—	—	—	—	2
Papir kereskedő . . .	1	—	1	—	—	—	2
Ékszerárus	2	—	—	—	—	—	2
Szövetkereskedő . . .	21	39	19	—	—	—	79
Vászonkereskedő . . .	2	4	2	—	—	—	8
Kalapárus	2	1	—	—	—	—	3
Kész ruha (férfi ruha)	4	5	2	—	—	—	12
(női ruha)	1	—	—	—	—	—	—
Vaskereskedő	5	11	4	—	—	—	20
Fűszerkereskedő . . .	17	25	24	6	5	3	80
Lisztkereskedő	4	3	2	—	—	—	9
Borkereskedő	1	—	—	—	—	—	1
Déli gyümölcs-árus . .	1	18	—	—	—	—	19
Gabona-keresk. (bejegyzett)	4	—	—	—	—	—	4
(n. bejegyz.)	—	—	—	11	—	—	15
Marha-kereskedő . . .	1	—	—	2	—	—	3
Rhum- és thea árus . .	1	—	—	—	—	—	1
Szesz árus	14	—	—	68	—	—	82
Vegyeskereskedő . . .	6	14	10	—	—	—	30
Nürnbergi kereskedő . .	4	9	4	—	—	—	17
Optikus	1	—	—	—	—	—	1
Üveg-, porcellán-kereskedő	4	2	4	3	3	1	17
Kész bútor-árus . . .	2	1	—	—	—	—	3
Bőr-kereskedő	2	5	2	—	—	—	9
Hites alkusz	1	—	—	—	—	—	1
Alkusz	8	—	—	12	—	—	20
Kereskedelmi-ügynök . .	2	—	—	—	—	—	2
Szatócs	8	—	—	16	—	—	24
Házaló	3	—	—	8	—	—	11

Kereskedési ág	Belvárosban			Kültizedekben		
	vállalk.	segéd	inas	vállalk.	segéd	inas összesen
Zsibárus	9	—	—	30	—	39
Sóárus	—	—	—	37	—	37
Trafikás	1	—	—	29	—	30
Kenyér-árus	2	—	—	65	—	67
Gyümölcs-árus	2	—	—	81	—	83
Zöldség-árus	3	—	—	44	—	47
	Összesen					785

bb) SZÁLLÍTÁSSAL FOGLALKOZÓK.

Vállalat neme	Hivatalnok	Levélfordó	Felügyelő	Tulajdonos	Vállalkozó	Szolga	Hordár	Kocsis	Munkás	Összesen
Kir. posta személyzet	10	3	—	—	—	—	—	—	—	13
Vasúti személyzet	10	—	16	—	—	—	—	—	33	59
Gyorskocsizási „	1	—	3	1	—	—	—	2	—	7
Bérgyorskocs . . .	—	—	—	kocsi	35	—	—	12	—	47
Omnibus : . . .	—	—	—	—	1	—	—	3	—	4
Fuvaros . . .	—	—	—	—	61	—	—	9	—	70
Hordár . . .	—	—	—	—	1	—	7	—	—	8
					Összesen					208

D) BIZTOSÍTÓ ÉS HITELINTÉZETEKNEL.

Részvényes ilyenmü vállalatunk három van: a „Victoria“ bizt. társaság, a hitel-bank és zálogkölcson intézet és a takarékpénztár.

A biztosítási üzlet sajátlag 1842-ben kezdődött a megszűnt „Erdélyi kölcsönös“ keletkezésével; jelenleg az itt székelő „Victoria“ igazgatósága, a a pesti és bécsi társaságok vezér- és főügynökségei képviselik.

A banküzlet a kisegítő pénztár keletkezésével vette kezdetét, 1858-n. Idővel a bank- és kölcsön-üzlet, itt is hitelintézetek kezébe ment át, s az ma a kisegítő mellett, a hitelbank, takarékpénztár s a szintén leszámolással is foglalkozó „Victoria“ kezében van, melyek együtt mintegy 3 millió forgótőkével rendelkeznek.

Személyzetek itt következnek:

Intézet	Igazgatóság	Képviselő	Hivatalnok	Összesen
Hitelintézet:				
Takarékpénztár	1	—	3	4
Kisegítő pénztár-egylet . .	1	—	5	6
Hitelbank és zálogkölcson-intézet	1	—	16	17
Biztosító Intézetek:				
„Victoria“ biztosító társaság	1	1	19	21
„Első magyar“ képviselősege	—	5	7	12
„Nemzeti“ „				
„Pesti“ „				
„Pesti állatbiztosító“				
„Transilvania“ „				
„Anker“ „				
<hr/>				
Lottó gyűjtők:				
Budai	—	—	3	3
Temesvári				
N.-Szebeni				
Bécsi				
<hr/>				
Összesen				63

A szolgálati személyzet alább, a közintézeti szolgálak között fog előjönni.

E) FÉGYÉB KERESETBŐL ÉLŐK.

aa) BÉRHAZ TULAJDONOSOK.

Hogy mily kevés bérház van még nálunk, mutatja az, hogy a belvárosban 55, a külvárosban 41, összesen tehát 96 egyén vallotta magát bérháztulajdonosnak.

bb) JÁRADÉK TULAJDONOSOK.

Járadék neve	Belvárosban	Külvárosban	Hivatalnok	Katona	Szolga	Nő
Járadékból élők	94	81	—	—	—	—
Nyugdíjasok	—	—	88	24	13	70
	Összesen . . .					370

cc) SZEMÉLYES SZOLGÁLAT TELJESÍTŐK.

Szolgalat neve	Belvárosban férfi	Belvárosban nő	Külvárosban férfi	Külvárosban nő	Köz- igazg.	Közin- tézeti	Házfel- ügyelő	Be- járó	Össze- sen
Cseléd . .	375	965	454	795	—	—	—	—	2589
Szolga . .	—	—	—	—	92	32	20	63	207
	Összesen								2796

E szerint nem esik egy házra egy cseléd, s két családra csik egy: e cselédhiány, párosulva szabályozatlan cselédrendszerünkkel, idézi elő az ismert cseléd-calamitást.

dd) BIZONYOS FOGLALKOZÁS NÉLKÜLIEK.

Táblázatunk a nőt, gyereket és proletariust egy rovatba vette, bizonytalan foglalkozásuak czime alá: jónak láttuk e rovatot ugy osztályázni, mint következők:

A 14 éven felüliek:

Nemre nézve	Belvárosban			Külvárosban			Ösz- szesen
	Háztartást vezető	alamizsn. élő	prole- tarius	Háztartást vezető	alamizsn. élő	prole- tarius	
Férfi . . .	—	12	7	—	85	13	117
Nő	1316	36	52	3462	193	28	5087
	Összesen						5204

14 éven alóllak:

Nemre nézve	Belvárosban	Külvárosokban	Összesen
Férfi . . .	642	2435	3077
Nő	549	2763	3312
Összesen . . .			6389

Megkivánjuk jegyezni, hogy a városi szegények házában, az Erzsébet-, az Augustaeum-, Bándi-, és Szábel-aggházokban elhelyezett szegények, az alamizsnából élők közt jönnek elő.

A T T E K I N T É S.

E szerint láttuk, hogy a népszámlálás felvette az egyént:

hol és mikor, s vajjon ópen született-e?
mily vallásba kereszteltetett, vagy lépett át?
minő műveltségi állapotra jutott?
minő foglalkozást vett, s minő viszonyban áll?
hová telepedett le?
alkotott-e családot?

Azonban, a népszámlálás mivelete fáradságos és költséges voltáért csak koronként ujlulhatván meg, így pl.: Franciaországban minden 5, Angliában minden 10 évben, s nálunk is 20 év alatt most a harmadik levén: a közbeeső házakat egyedül a **népesség mozgalmáról** vitt statisztikai kutatások egészíthetik ki, vagyis azon táblázatok, melyeket az állam a lelkészekről a megtörtént **keresztelés, esketés és halálózásról** szokott évenként bekérni.

Hogy e jegyzetek az ország s városunk lelkészeitől is az utolsó három évről, póttólág beterjesztessenek, éppen most van elrendelve. Ohajlandó, hogy e jegyzetek, sajátlag városunk népességi mozgalmának statisztikája, összeállítóra, mivelőre találjon, s hogy városunk érdemes physicusa kiadni szokott ilynemű kimutatásai nagyobb mérvet vegyenek.

Az 1857-ki népszámlálásnál, átlag véve a birodalmat, 1000 fej 51 frtba került. Hogy mennyibe került városunk jelen népszámlálása, miután Felek községet is mi vettük fel és számítottuk össze, határozottan megmondani nehéz volna. Annyit láttunk, hogy a kitűzött időre csak úgy lehattunk készen, hogy ügynökeink számát az utolsó napokban 30-ra emeltük; s az összeszámitásra két hónapon át 12 egyén munkáját vettük igénybe, — mi által a város 1000 fejenként közel a fennebbi költségbe hozatott.

És itt befejezzük jelentésünket. A melléktáblázatokat mellőzve, a két fő táblázatos áttekintést itt következtetjük.

Községi áttekintés

a jelenlevő népességnek

nem, vallás, állapot, honosság, jelen- és távollét, műveltségi
fok és kor szerinti

S Z Á M B A V É T E L É R E .

A N É P E S S É G K Ű-

	Házaságok fősszege	Lakófelek száma	a jelenlevő népesség fősszege	nem szerint		vallásfelekezetek				
						római	görög	arméniai	keleti n. egyesült	
				férfi	nő	katholikus				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Belváros . .	588	1316	7503	4057	3446	3310	464	33	46	—
Külmagyar tized	272	401	1928	922	1006	536	53	1	13	—
Külközép „	526	729	3269	1489	1780	1104	309	—	36	—
Külszín „	404	657	2758	1294	1464	1462	429	—	39	—
Külmonostor „	238	527	2307	1075	1232	1297	149	—	31	—
Kétfizközi „	491	700	3083	1490	1593	942	468	2	96	—
Hidelvei „	699	905	3978	1907	2071	1161	206	—	71	—
Belváros	588	1316	7503	4057	3446	3310	464	33	46	—
Külváros	2630	3919	17323	8177	9146	6502	1614	3	286	—
Fősszeg .	3218	5235	24826	12234	12592	9812	2078	36	332	—
Százalékokban				49.28	50.72	39.62	8.31	0.14	1.34	

L Ö N B Ö Z Ő V I S Z O -

J e l e n l e v ő													
szerint						állapot szerint							
evangelik.		unitárius	más keresztyén hitfelekezeti	zsidó	más nem keresztyén hitfelek.	férfi				nő			
ágostai	helvét					nőlen	nős	özvegy	elvált	hajadon	férjes	özvegy	elvált
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
521	2385	478	1	265	—	2952	984	105	16	2079	866	472	29
84	1122	30	—	89	—	538	347	34	3	529	360	112	5
68	1454	52	—	246	—	854	599	30	6	930	633	211	6
79	639	76	1	33	—	791	459	33	11	764	778	205	17
133	558	117	—	22	—	646	379	49	1	654	387	185	6
149	1079	120	—	227	—	824	598	62	6	782	610	195	6
99	2122	185	22	112	—	1043	792	59	13	1027	775	257	12
								Ö	s	s	z	e-	
521	2385	478	1	265	—	2952	984	105	16	2079	866	472	29
612	6974	580	23	729	—	4696	3174	267	40	4686	3243	1165	52
1133	9359	1058	24	994	—	7648	4158	372	56	6765	4109	1637	81
4. ₈₈	37. ₇₀	4. ₂₈	0. ₁₈	4. ₀₁	—	30. ₂₁	16. ₇₅	1. ₅₀	0. ₂₃	27. ₂₅	16. ₅₅	6. ₅₀	0. ₁₂

N Y A I B A N I Á T-

n e p e s s é g														
honosság szerint								a jelenlét				művelt-		
helybeli		i d e g e n						ideiglen		huzamosan		olvas-		
		férfi			nő							tud		
férfi	nő	az ország más község.	ausztriai tartományba	külföldre	az ország más község.	ausztriai tartományba	külföldre	jelenlevő				férfi	nő	
								férfi	nő	férfi	nő			
v a l ó														
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	
2124	2501	1832	87	14	898	40	7	102	77	3955	3369	38	180	
790	897	121	11	—	104	5	—	3	10	919	996	5	49	
1233	1545	242	13	1	223	12	—	19	16	1470	1764	40	94	
1111	1342	168	13	3	111	5	5	2	2	1292	1462	15	35	
873	1045	182	18	2	174	11	2	20	14	1055	1218	14	68	
1336	1507	140	13	1	85	1	—	4	2	1486	1591	29	79	
1688	1942	165	32	22	105	12	12	41	12	1866	2059	72	195	
s e n														
2124	2501	1832	87	14	898	40	7	102	77	3955	3369	38	180	
7031	8278	1018	100	29	802	46	19	89	56	8088	9090	175	520	
9155	10779	2850	187	43	1700	86	26	191	133	12043	12459	213	700	
36.38	43.42	11.38	0.75	0.17	6.85	0.85	0.10	0.77	0.84	48.81	50.18	51.88		

T E K I N T É S E.

ségi állapot szerint						Távollevő helybeliek											
ni		olvasni írni				az országon kívül tartzkodók											
n. tud		tud		nem tud		ideiglen				huzamosan				telleges			
férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	ausztriai tartomá-		nyokban		külföldön		ausztriai tartomá-		nyokban		külföldön	
						férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
—	—	3270	2073	749	1193	1	—	—	—	7	1	3	1	12	5	30	110
—	—	465	353	452	604	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	3	18
—	—	630	367	819	1319	—	—	1	—	—	—	—	—	4	1	6	10
—	—	705	530	574	899	—	—	—	—	2	—	1	—	6	1	10	30
—	—	773	651	288	513	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	14
—	—	587	350	874	1164	—	—	—	—	—	—	—	—	9	5	14	22
—	—	743	462	1092	1414	—	—	—	—	—	1	—	—	13	6	20	28
—	—	3270	2073	749	1193	1	—	—	—	7	1	3	1	12	5	30	110
—	—	3903	2713	4099	5913	1	—	1	—	4	1	1	—	33	13	54	122
—	—	7173	4786	4848	7106	2	—	1	—	11	2	4	1	45	18	84	232
		51.85		48.15													

Községi áttekintés

a jelenlevő népességnek hivatás és foglalkozás szerinti

SZÁMBAVÉTELÉRE.

F O G L A L K O

	A házak száma	A jelenlevő népesség fősszege	Papok, lelkészek	Közhivatalnokok			tanítók	tanulók	írók	művészek	üggyédek
				állami	megyei, kerületi, vidéki	városi, községi					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Belváros	588	7503	25	139	19	39	104	1013	6	38	39
Külmagyar tized	275	1928	6	22	4	5	13	24	—	—	—
Külközép „	532	3269	—	17	2	3	1	95	—	1	2
Külszín „	419	2758	1	36	9	5	9	107	—	12	10
Külmonostor „	240	2307	1	72	19	16	12	112	—	7	7
Kétvízköztli „	515	3083	2	16	—	6	4	38	—	1	1
Hidelvei „	726	3978	1	6	—	6	6	51	1	—	2
Belváros	588	7503	25	139	19	39	104	1013	6	38	39
Külváros	2708	17323	11	169	34	41	45	427	1	21	22
Főösszeg	3296	24826	36	308	53	80	149	1440	7	59	61
				441							

Z Á S S Z E-

Egészségügyi személyek						F o g l a l.													
orvosok	sebészek	hábák	gyógyászok	mások	föld- és erdőművelésnél						vadászat- és halászatnál	bányászat- és kohászatnál				az ipar			
					birtokosok	haszonbérlek	gazdatisztok	éves szolgák	napszámok	birtokosok		bérlek	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások		
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29		
16	17	6	6	26	84	2	19	6	173	—	—	—	12	—	16	7	17		
1	—	3	—	—	130	1	3	47	61	1	—	—	1	—	2	3	6		
—	1	4	—	—	136	2	2	44	214	3	—	—	1	—	10	3	32		
1	1	5	—	—	20	—	1	12	168	—	—	—	6	—	10	6	90		
4	3	1	—	1	20	1	6	10	16	—	—	—	6	—	11	6	10		
—	1	1	—	—	39	—	1	36	387	2	—	—	—	—	8	1	38		
—	1	4	—	—	214	—	4	28	450	—	—	—	—	—	8	1	94		
16	17	6	6	26	84	2	19	6	173	—	—	—	12	—	16	7	17		
6	7	18	—	1	559	4	17	177	1296	6	—	—	14	—	49	20	270		
22	24	24	6	27	643	6	36	183	1489	6	—	—	26	—	65	27	287		
103					2337										379				

R I N T I Á T T E-

k o z á s b a n														
k ö r ü l														
fém-, kő-, fa- iparágoknál			vegyszeri, élelme- zési s dohányzikk.			szövő-iparnál			bőr-és papirgyár. egyéb iparágok.			nem követl. termelő		
önálló vállalkozók			önálló vállalkozók			önálló vállalkozók			önálló vállalkozók			önálló vállalkozók		
hivatalnokok	munkások		hivatalnokok	munkások		hivatalnokok	munkások		hivatalnokok	munkások		hivatalnokok	munkások	
30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
69	—	132	35	7	49	157	5	97	134	—	262	55	—	35
34	—	39	5	7	54	12	1	17	39	2	39	16	—	—
62	—	79	13	2	115	59	3	13	37	5	46	119	1	6
61	—	154	8	1	64	50	—	26	35	—	43	45	—	12
32	—	43	10	6	28	69	—	27	39	—	43	48	—	16
46	—	96	30	11	124	38	—	36	70	—	88	42	—	—
36	—	89	44	4	96	37	—	36	91	2	90	39	—	4
	s	i	t	é	s									
69	—	132	35	7	49	157	5	97	134	—	262	55	—	35
271	—	500	110	31	481	265	4	155	311	9	349	309	1	38
340	—	632	145	38	530	422	9	252	445	9	611	364	1	73
972			713			683			1065			438		

K I N T É S.

										Bizonyos foglalkozás nélküli egyének							
kereskedelemlnél			szállítási vállalatoknál			Pénz- és hitelintézetknél		Háztulajdonosok		Járadék-tulajdonosok		Személyes szolgáltatásokat teljesítők.		14 éven			
														felül		alul	
önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	önálló vállalkozók	hivatalnokok	munkások	tisztviselők, szolgák, munkások					férfi	nő	férfi	nő			
45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58				
151	2	166	12	5	7	41	55	171	1427	21	1388	642	549				
48	4	11	5	4	4	3	8	16	190	13	437	290	297				
74	—	11	16	5	14	1	10	13	212	20	702	467	591				
63	—	12	16	6	9	5	8	38	210	10	531	384	457				
51	—	17	11	7	5	12	7	74	299	29	576	249	268				
60	1	7	5	2	8	—	6	41	194	14	575	496	511				
99	—	8	35	14	18	1	2	17	264	10	877	549	639				
151	2	166	12	5	7	41	55	171	1427	21	1388	642	549				
395	5	66	88	38	58	22	41	199	1369	96	3699	2435	2763				
546	7	232	100	43	65	63	96	370	2796	117	5087	3077	3312				
785			208														

F Ü G G E L É K.

A HÁZI ÁLLATOK KIMUTATÁSA.

A munkaerő, melylyel a barom-állomány a mezőgazdaszat és ipar fejlesztéséhez járul, a nemzetgazdaszat egyik érdekes adata lévén, Ausztriában ennek összeszámítása 1777-ben kezdetét vette, a nélkül, hogy még akkor Magyarországra kiterjesztett volna.

A statistika a segéd-erők tanulmányozásában már odáig fejt, hogy az alkalmazásba vett szél-, víz-, gőz-erő mennyiségét is kutatja: hogy mennyi erőt fejt ki a barom-állomány, arra nézt el kell jöni az időnek, a mikor az állatok nem csak faj és nem, de egyszersmind életidő tekintetében is számításba jönnek.

Azonban addig is míg eljön, a jelen számlálás többféle kiszámításnak jó adatul szolgál. Mi városunkat illeti, következő kimutatásokat adja:

A) JOVAK.

	Csöddör	Kancza	Herélt	Csikó	Öszvér	Szamar
Belváros	8	99	96	4	11	5
Külmagyar tized	2	73	12	—	1	—
Külközép „	2	32	74	3	—	3
Külszín „	4	28	11	5	—	3
Külmonostor „	4	28	32	6	—	1
Kétvizközi „	—	31	47	5	—	—
Hidelvi „	—	36	52	6	—	1
	700				12	13

NY. GÁMÁN J. ÖRÖKÖSEINÉL 1870.